

MASARYKOVA UNIVERZITA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA KŘESŤANSKÉ VÝCHOVY

Historie Židovské obce ve Strážnici

Bakalářská práce

Brno 2013

Vedoucí práce:

PhDr. Jindřich Zdeněk Charouz, Th.D.

Vypracovala:

Anna Vičarová

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně s užitím literatury a zdrojů uvedených v přiloženém seznamu.

*Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v knihovně
Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.*

V Brně, dne.....

Anna Vičarová

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu PhDr. Jindřichu Zdeňku Charouzovi Th.D. za jeho cenné rady, poznámky a připomínky. Také chci poděkovat za rozhovory s Bedřichem Tomášem, Annou Průškovou a Marií Trunečkovou, jejichž vzpomínky a historky byly velmi obohacující pro mou práci. Velké díky také patří Bronislavě Přikrylové za zapůjčení fotografických materiálů.

V Brně, dne 19. 4. 2013

Obsah

Úvod.....	5
1. Město Strážnice	7
2. Historie Židovské obce ve Strážnici	11
2.1. Příchod Židů a počátky obce	11
2.2. Život napříč stoletími	14
2.3. Století 19. a 20.....	15
2.4. Druhá světová válka	18
2.5. Situace po válce dodnes	21
3. Školství aneb vzdělávání židovských dětí	24
4. Židovské památky ve Strážnici.....	28
4.1. Synagoga	28
4.2. Hřbitov	30
4.3. Mikve – rituální lázeň	32
4.4. Židovská čtvrť – ghetto	33
5. Praktická část	35
5.1. Rozhovory s pamětníky.....	35
5.1.1. Rozhovor s Annou Průškovou	35
5.1.2. Rozhovor s Bedřichem Tomášem	37
5.1.3. Rozhovor s Marií Trunečkovou	39
5.2. Příběh	40
6. Závěr	41
Resumé.....	43
Seznam pramenů a literatury.....	44
Fotografická příloha.....	45

Úvod

Historie židovské obce ve Strážnici. K tomuto tématu jsem se dostala díky tomu, že jsem rodilá Strážničanka. Vždy mě zajímala historie města, ve kterém jsem vyrůstala. Ač jsem byla vychována v katolické víře, není mi vzdálená ani víra židovská díky mým židovským předkům.

V mé dětství jsme často s kamarády, tajně navštěvovali zarostlý hřbitov a polorozpadlou synagogu. Dýchala tam na nás „dávno zapomenutá“ historie jednoho významného národa, který se vryl velmi silně do paměti města. Až v roce 2008 dostala synagoga a hřbitov staro - novou podobu. Díky tomu je dnes hřbitov i synagoga přístupná veřejnosti.

Ve své práci bych chtěla alespoň nastínit, jak vypadala Strážnice včetně židovského obyvatelstva v dávných časech, od počátku jejich působení až do samotného smutného konce roku 1941. Jak společně ruku v ruce procházeli staletími, jak lehce či těžce se zde židům žilo v souladu s křesťany a zámeckými pány. Kolika úskalími, ale i radostmi tito lidé prošli. Jak nakládali s právem žít na území tak historicky významného města, jako je Strážnice.

Tímto tématem se zabývalo a stále zabývá nemálo lidí. A to nejen Strážničanů. Považuji za nezbytí jmenovat Dr. Jiřího Pajera, který sepsal mnoho knih na toto téma, a který nepřestává v objevování nových poznatků. Dále Jana Skácela, který se věnoval otázce Židů pouze okrajově, ale samozřejmě ji začlenil do svých publikací, např. Čtení o Strážnici, či Dějiny města Strážnice – kronika. Nebo Františka Dvorského, který se na počátku 20. století podílel na vytvoření místopisné řady Vlastivěda Moravská. Nezabýval se jen Strážnicí, ale více regiony; svazek, jenž se věnoval Strážnickému okresu, byl vydán roku 1914. Významná jsou díla ing. arch. Jaroslava Klenovského, brněnského architekta, fotografa a historika. Přispěl k tématu židovství ve Strážnici mnohými články a publikacemi. Patří mu velké poděkování za získání grantu na opravu strážnické synagogy a hřbitova.

Cílem této práce není objevit něco nového a dosud nepoznaného, ale získat a seskupit důležité informace o strážnickém židovství do jedné publikace, která by byla přístupná občanům města. V každé knize věnované tomuto tématu je jen kousek mozaiky, kterou se já pokusím poskládat. Ráda bych docílila toho, aby po přečtení mé

práce získal čtenář pocit naplnění a poznání. Bude mít pocit, že se dozvěděl potřebné informace o tom, o co se zajímal, aniž by si musel najít více než jednu publikaci.

1. Město Strážnice

Strážnice – mohla by se zdát malým městem, žijícím si svým poklidným tempem na jihovýchodě Moravy. Ale i tak malé město žije svou širokou a bohatou historií. Již v nejstarších dobách se na tomto území usídlovali první obyvatelé, zakládali osady a vytvářeli dějiny svými kulturami. Nejstarší nálezy na území Strážnice jsou z 3. tisíciletí před n. l. (nálezy kamenné sekery a motyčky, označující mladší dobu kamennou). Tento lid se živil převážně zemědělstvím. Mnohem více vykopaných nástrojů, zbraní a ozdob je z bronzu, datovaných do let 1700 před n. l., území se hustěji osídlovalo a stoupal význam hospodářství. Po strážnickém kraji se dokonce ve 4. století před n. l. procházeli Keltové a v 1. století n. l. Germáni. Podél Moravy vedla tzv. jantarová obchodní cesta, kterou putovali antičtí obchodníci k Baltskému moři (jantarová se nazývala díky zkamenělé pryskyřici pravěkých jehličnanů, z nichž se vyráběly ozdobné předměty). O pohybu Římanů máme jasné důkazy v podobě nálezů římských mincí.¹

Od 5. století n. l. se na území Moravy dostávají Slované. Na Strážnicku se usadili v místě zvaném Golgata, již se rozrostlo v rodovou osadu.

O oblast Moravy byl velký zájem od pradávna. V letech 1061 – 1086 tomuto kraji vládl Ota Sličný – údělný kníže olomoucký z dynastie Přemyslovců. O toto území byly vedeny časté spory. V 11. století využili nepříznivé situace uherští králové a rozšířili své panství až k blízkosti Strážnice, když pronikli do naší oblasti po levém břehu Olšavy a Moravy.² Na strážnickém území trvala uherská vláda 150 let. Ve 12. století se situace uklidnila a Přemyslovci se rozhodli získat zpět to, co ztratili v boji s uherskými pány. Nastala drobná válka mezi Přemyslovci a uherskými králi, kteří si na svoji obranu vybudovali pevnost Skalici. Strážnice byla zpustošena. Hranice mezi českým a slovenským územím se ustálila na říčce Veličce, jak nám dokazují listiny z roku 1217 a 1256.³ K Moravě bylo Strážnicko připojeno za bojů Přemysla Otakara II., asi po porážce uherského krále Bély u Kressenbrunnu 12. 7. 1260.⁴ Přízvisko Strážnice nejspíš město dostalo pro svou vojenskou, obrannou a pohraniční funkci, díky hradu, který zde stál.

¹ SKÁCEL, J.: *Čtení o Strážnici*. Muzejní spolek a Město Strážnice 1999, str. 8.

² Tamtéž.

³ Tamtéž.

⁴ SKÁCEL, J.: *Čtení o Strážnici*. Muzejní spolek a Město Strážnice 1999, str. 10.

První písemná zmínka o Strážnici nese datum 8. března 1302. Tehdy Milota z Benešova vydal listinu, kterou vydal „in Straznicz“, kde daruje se svolením svého syna a synovce půlku své vesnice Leskovce na Opavsku velehradskému klášteru.⁵ Obsah listiny se ale netýká Strážnice. Po vymření Přemyslovců roku 1306, opět nastávají boje o oblast Strážnicka. Nejvyšší palatin uherský Matúš Čák Trenčanský obsadil jihovýchodní Moravu i Strážnicko. Roku 1315 se navrátil z bojů král Jan Lucemburský a vybojoval strážnická území zpět. Po jeho boku bojoval Vok z Kravař, který za věrnost králi dostal darem Strážnicko. Po něm zdědil oblast jeho syn Beneš II., za jeho vlády bylo strážnické panství rozšířeno o Sudoměřice, Velkou, Suchov a Rohatec. Ještě většího růstu se dostalo městu za Petra Strážnického, za kterého se pozvedlo tzv. horenské právo. Na jeho počest byla pojmenována nová obec – Petrov, a oblast se rozšířila o Lipov a Hrubou Vrbku.⁶

Strážnice začala mít své „postavení“ na mapě. Vzniklo tzv. Staré město, kterým bylo náměstí a přilehlé ulice (dnešní Růžová, Staroměstská a Suchý rádek). Stará Strážnice byla poddanským městečkem pod patronátem pánu z Kravař. Během 14. století se ze Strážnice stává město díky výsadám pánu a získávání okolních pozemků. Město bylo obehnáno valem a vcházel se do něj branami. Jako kostel sloužila dnešní kaple sv. Rocha. První farář byl jmenován roku 1407. Již v tomto období byla při městě malá židovská obec i se hřbitovem na konci Růžové ulice.

Od 15. století se začal užívat název Nové město. To označovalo nově vzniklé město v oblasti dnešního náměstí. Staré bylo vypáleno křížáky. Zpustošenou Strážnici po husitských válkách dostal pod správu poslední potomek Kravařů - Jiří z Kravař a ze Strážnice.

Od roku 1487 Strážnici spravoval nový rod, a to rod Žerotínů. Jako první stál v čele Strážnice Jan z Žerotína. Tento rod dovedl Strážnici k prosperitě. Byla obehnána valem, do něhož byla vbita dřevěná ohrada s hlubokým příkopem. Do města vedla brána s padacím mostem.

Bylo vystavěno nové náměstí a okolo něj se začaly budovat ulice. U Moravy se usídlovali rybáři a vedle nich si za náměstí Židé přestěhovali svá stará obydlí z původního Starého města, aby byli blíže tržišti a městskému dění. Pouze hřbitov nadále

⁵ PAJER, J. a kol.: *Strážnice kapitoly z dějin města*, Strážnice 20002, str. 45.

⁶ SKÁCEL, J.: *Čtení o Strážnici*. Muzejní spolek a Město Strážnice 1999, str. 12.

nechali na svém původním místě. Pomalu začala i stavba dvou ulic, spojujících Staré a Nové město. Dnes ulice Bednářská a Německá. Dále se objevily ulice Újezd, Grůška a Kovářská.

Strážnice zažila i bouřlivá období. Nejvíce zpustošena byla za vlády císaře Rudolfa II., kdy roku 1605 v Uhrách propuklo povstání Štěpána Bočkaje. Strážnice, jako pohraniční město, bylo snadným cílem. Město bylo vydrancováno, vypáleno a zemřelo mnoho obyvatel. A to všechno pro věrnost pánu města k panovníkovi. Tato doba postihla i Jana Ámose Komenského, který zrovna v této době pobýval u své tety Zuzany Komněnské ve Strážnici, poté, co mu zemřeli rodiče. Studoval zde na bratrské škole, kterou vybudovali Žerotínové roku 1579. Škola byla rozdělena na nižší a vyšší vzdělávací stupně.

Po vládě Kravařů a Žerotínů koupil strážnické panství za 200 000 zlatých v roce 1628 František svobodný pán de Magni (jeden z vítězných velitelů bitvy na Bílé hoře). Jeho velkým cílem bylo pozvednout katolickou víru ve Strážnici. Obnovil farní školu a pro obrácení poddaných na katolickou víru, povolal řád piaristů, kteří přišli roku 1631 z Říma. Svoje působení ve Strážnici započali 4. 11. 1634.

Po kuruckých válkách roku 1709 dostal strážnické panství pod svou ochranu Maximilián Oldřich z Kounic.⁷ Chtěl, aby se město rozrůstalo, proto lákal příchozí osadníky na různé výhody. Přispíval dřevem na stavbu domů, nezavazoval poddanstvím. A město se díky tomu začalo rozrůstat. Bohužel v létě 1718 propukl obrovský požár, a jelikož většina domů byla dřevěná, vzplálo na 324 domů. Vyhořelo všechno kromě Starého města. Dokonce i farní kostel s věží, ve které podlehly žáru i zvony a roztavily se. Nato v září téhož roku vyhořelo 40 domů ve Starém městě. Pro Strážnici nastalo těžké období. Nikdo nechtěl obsazovat vyhořelé grunty a obyvatelé se stěhovali do okolních měst a vesnic. Aby toho nebylo málo, ve Strážnici vypuknul i mor pocházející z Uher.

Obnova byla pomalá, ale město začalo v 18. století získávat barokní podobu. Z tohoto období máme spousty dochovaných památek – morová kaple, kostel sv. Martina, radnice. V polovině 18. století vybudoval řád piaristů ve Strážnici chrám Nanebevzetí Panny Marie, který se velmi rychle stal dominantou města. Později vedle chrámu bylo přistavěno gymnázium a klášterní kolej.

⁷ PAJER, J.: *Strážnice, kapitoly dějin města*, Strážnice 2002, str. 211.

Ve městě nadále převládalo zemědělství, především vinohradnictví.. Po tereziánských školských reformách nastává přísný dozor nad vzděláváním dětí v piaristických školách a postupná germanizace obyvatelstva.

V 19. století Strážnicí prošla spousta významných osobností. Přes Tomáše G. Masaryka, Jana Evangelista Purkyně, olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna či bratry Josefa a Františka Úprkovy. Díky Antonínu Františku Magnisovi byl přebudován zámecký park a vystavěn most přes řeku Moravu.

Ve 20. století se Strážnice ze zemědělského města stává pomalu městem industrializovaným. Byla dána do provozu první tiskárna, pila. Byl postaven hostinec s hotelem Černý orel a rozvinula se i spolková činnost – velice významný tělovýchovný spolek Sokol a Orel, či spolek Omladina. A nesmíme zapomenout na důležitou kulturní akci - Mezinárodní folklorní festival Strážnice, který probíhá od roku 1945 dodnes.⁸

⁸ Internetový odkaz: <http://muzeum-straznice.webnode.cz/strucna-historie-straznice/>

2. Historie Židovské obce ve Strážnici

Snad žádné oblasti naší země se nevyhnul židovský národ. Ať to byla města velká nebo malá, Židé si vždy našli cestu, kde by se mohli usídlit a podílet se na utváření kultury jednotlivých obcí či měst. Často byla jejich přítomnost pro obyvatele přínosná. Židé jsou národ jak obchodníků, tak i podnikatelů. Na druhou stranu byli Židé často předmětem rozepří a nespokojenosti, jinak tomu nebylo ani ve Strážnici. S židovským obyvatelstvem se setkáváme od samého počátku historie města. A díky jejich přítomnosti Strážnice dostala jinou podobu.

2.1. Příchod Židů a počátky obce

Příchod Židů na území Čech a Moravy je písemně zaznamenán v přípisu solnohradského arcibiskupa Arna z 9. století. Židé se snažili žít v souladu s původním obyvatelstvem, jak jen to bylo možné. Nebylo jim však vždy dáno žít pokojně, často je náboženské či územní spory vykazovaly ze země. Nezřídka se jednalo o haměnost původních obyvatel a touha po penězích a majetku, který židé střádali po generace.

Strážnice byla a je hraničním městem. Navíc se nachází na místě, kudy vedla významná obchodní stezka. Díky tomu byla vždy lákadlem pro vedení různorodých obchodů, což jak víme, je židovské „řemeslo“.

Nejstarší zmínka o Židech se objevuje již v roce 1447. Jedná se o doklad peněžního dluhu mezi panem Bednářkem a strážnickými židy.⁹ Další zmínkou je listina z roku 1490, ve které jsou zapsána jména Izáka a Izáka staršího ze Strážnice, mezi 10 ručiteli ročního poplatku 50 uherských zlatých vrchnímu hofmistru království českého a markrabství moravského Vilému z Pernštejna.¹⁰ Je tedy zřejmé, že strážnická židovská obec existovala, díky svému velkému významu a důležitosti, už od počátku, protože se její obyvatelé objevují v zemských listinách. Samotní obyvatelé židovské obce nazývali město Dresnitz.¹¹

⁹ PAJER, J. a kol.: Strážnice, kapitoly dějin města, Strážnice 2002, str. 299.

¹⁰ Městský zpravodaj – Strážničan, č. 4, článek Židovské památky ve Strážnici, Strážnice 1993.

¹¹ FIEDLER, J.: Jewish sights of bohemia and moravia, guide book, Praha 1991, str. 151.

Židovská obec původně sídlila ve Starém městě v ulici nazývané Měch (dnešní ulice Růžová), na jejímž konci byl malý hřbitov a pár domů. Dokladem existence hřbitova, je dodnes přežívající název ulice – Židovský kerchov.¹²

Po husitských válkách bylo město ve špatném stavu. Zpustošené město nechal Jiří z Kravař opravit a přiváděl nové obyvatele, kterým poskytoval různé úlevy. I Židé přenesli své působení ze Starého města na Nové město. V prvních desetiletích se Židé ve Strážnici zabývali převážně obchodní činností.

Vedle obchodování byla pro Židy zdrojem výdělku ve většině případů lichva, čili půjčování peněz na vysoký úrok. Křesťanům byla tato činnost velmi přísně zakazována. Židovská obec měla jasnou strukturu a hierarchii. Byla to samosprávná obec, kterou řídila rada starších v čele s fojtem. Ti spadali pod jurisdikci vrchnosti. Samozřejmě museli dodržovat jistá pravidla a zákony udělené panovníkem. Přece jen to byli občané země jako každý jiný. Museli konat uložené robotní práce. Dochoval se záznam přesných úkolů a povinností Židů na Strážnickém panství: *Židé Strážničtí povinnosti tyto mají: Minci měnit. Povinni sou Židé strážnicští za všelijaké drobné peníze dobrou širokou minci, jakou se jim dáti a zase navrátit poručí, k potřebám Jeho Milosti Páně změniti a vyvexlovati. Obili měřiti. Povinni sou obilí všelijaké, tolíkéž tluci, prach, kaše, slady na hromadách přeměrovati, přemýtati a ze mlejnu strážnického z škřichův vyměrovati a odnášeti tak mnoho a často, pokudž by toho potřeba ukazovala, též obilí cídit, mouku v měších na vůz nositi a na zámku z vozu zase znášeti. Chmel drhnouti. Též povinni sou na chmelnici Jeho Milosti Páně chmel dáti zdrhnouti a od toho polovici platiti. Též povinni sou Židé na pilu kladí navalovati. Též povinni sou Židé řemeslníkům na zámku potřeb k rukám dodávati. Též povinni sou Židé žalud Jeho Milosti Pánu zbírat. Též povinni sou Židé, když se ovce panské holí, vlnu zbírat a do žokův dávati.*¹³

Jelikož strážnická vrchnost byla křesťanského vyznání, mohla, ale nemusela trpět Židy na svém území. Proto si Židé za svou ochranu museli platit určitou „daň“. Jednou za rok tato ochrana činila 150 zlatých a 4 libry zázvoru. (*Povinna jest obec židovská strážnická jednou v rok, totiž při svatém Jiří, dávati 150 zl. Též k tomu zázvoru 4 funty.*¹⁴) Dále byla nutná platba gruntovní daně. Za každý dům 1 zlatý a 15 grošů, (ve srovnání s domy městskými, které platili jen 15 grošů, byla tato

¹² Skácel, J.: Čtení o Strážnici, Strážnice 1999, str. 13.

¹³ Město Strážnice, fond 70a, Urbář panství roku 1617.

¹⁴ Město Strážnice, fond 17a, Urbář panství roku 1617.

daň velmi vysoká). Také se platila daň žáků židovských (*od žáků židovských dávají platu při svatém Jiří 4 zl 20 gr a při svatém Václavě tolíkéž 4 zl 20gr*¹⁵), daň za sepsání smlouvy s měšťany, za nedodávání masa o masopustu, za vydržování vlastního rabína (*Za chování rabího židovského povinni sou dávati platu při svatém Jiří 5 zl a při svatém Václavě tolíkéž 5 zl.*¹⁶) či za nechování koní.¹⁷

Zvláštní daň platil také Žid, který nebyl místní a chtěl pouze ve Strážnici přenocovat, či že zde strávit nějaký čas, ať u rodiny nebo na drobné sezónní práce. Za každý započatý týden musel zaplatit jeden groš. (*Jeho Milost Pán ráčil dovoliti, aby kteříž Židé přespolní do Strážnice přijdou, frejunk za tejden tu měli. Pakliž by mimo tejden v městě Strážnici se zdržovali, mají dáti z každé hlavy za každý tejden hospodáři tomu, u kohož se zdržovali, po 1 gr, kterýž plat takový každý hospodář fojtu svému židovskýmu a fojt zase do důchodův Jeho Milosti Páně zouplna odvésti má.*¹⁸)

Co se týkalo pohřbů, zákon zněl takto: *Dávají platu od pohřbu starého Žida po 8 gr a od mladého Žida po 4 gr. A od přespolních židů dávají dvojnásobně.*¹⁹

Vydán byl také zákon, že židovští řezníci museli každý týden odevzdat na zámek 4 centy dobrého masa. Podle řeznického cechu v 16. století nesmělo být ve Strážnici židovských řezníků více, než šest.²⁰

Obchodování nebylo jedinou obživou židovského obyvatelstva. Kromě toho se žili jako řemeslníci, řezníci, krejčí, koželuži, zlatníci. Většinou svou pracovní činnost vykonávali přímo ve své obci, jen málokdy se někdo za výdělkem přestěhoval mimo židovskou obec (provozovali činnost např. v Rybářské ulici či na Předměstí).

¹⁵ Město Strážnice, fond 17b ,Urbář panství roku 1617.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ PAJER, J. a kol.: Strážnice, kapitoly dějiny města. Strážnice 2002, str. 299.

¹⁸ Město Strážnice, fond 18b, Urbář panství roku 1617.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ PAJER, J. a kol.: Strážnice, kapitoly dějiny města. Strážnice 2002, str. 299.

2.2. Život napříč stoletími

Židovská obec během 16. století započala svůj populační i historický růst. Nejstarší záznamy z roku 1589 říkají, že na strážnickém území sídlilo 56 židovských rodin, což je na tu dobu velmi vysoké číslo. Je samozřejmé, že Židé prožívali všechny radosti i strasti se svými křesťanskými spoluobčany. Hlavně 17. století bylo plné výbojů a nájezdů. Tyto časy strachu a nebezpečí započali roku 1605 Bočkajovci, 1663 Tataři, 1683 uherští povstalci a 7. 1. 1703 vypálili město i s některými židovskými domy povstalci Ference Rákóczího. Společně celé město přečkal i třicetiletou válku 1618 – 1648. A aby toho nebylo málo, roku 1718 vypukl v židovském domě požár, který zničil velkou část Nového města i s židovskou obcí, oheň nezasáhl pouze Staré město. Popelem lehlo na 324 domů. Další požáry proběhly v letech 1753 a 1756. Nikdy nebyly ušetřeny ani židovské ani křesťanské části.

Významným rokem pro židovskou obec byl rok 1609. Strážnice dostala nového pána, Jana Fridricha ze Žerotína. Ten nejenže dal Strážnici např. horenské právo²¹, ale Židům byla dána značná privilegia. Nový pán slevil Židům platbu poplatků na polovinu, tedy 115 zlatých po dobu 7 let.²² Kvůli nájezdům nepřátel byla Strážnice velmi poničena a lidé zažívali krušné časy. Ale i nadále museli konat šestidenní robotu. Židé museli opracovávat pytle s obilím – vážit, přeměňovat a zpracovávat z něj kaše či mouku. Nebo vypomáhat v panských lesích a na pile. Židovské ženy povětšinou zpracovávaly vlnu z ovcí.²³

Za dalšího pána, Kašpara Melichara ze Žerotína (jenž byl strýcem Jana Fridricha), se Židům ve Strážnici nepřilepšilo. V roce 1617 dal sepsat urbář, obsahující všechny staré robotní poplatky, povinnosti a platy a přikázal je Židům vyrovnat.

Až za jeho nástupce, Jana Jetřicha II. ze Žerotína nastaly časy lepší. Roku 1624 dal svobodu Židům od platby robot a veškerých platů na 3 roky.

Po vládě Žerotínů (21. 11. 1628) nastupuje do čela Strážnice nám již známý František Magni. S nástupem nové vrchnosti stoupaly poplatky v roce 1631 na dvakrát

²¹ Horenské právo: Ustanovení Horní – ten kdo dohlíží na vinohrady a Hotaři, kteří chrání vinohrady před zlými vlivy, jako jsou zloději a špačci.

²² PAJER, J. a kol.:Strážnice kapitoly z dějin města. Strážnice 2002, str. 300.

²³ SKÁCEL, J.: Čtení o Strážnici. Muzejní spolek a Město Strážnice 1999, str. 44.

ročně odevzdávaných 525 zlatých.²⁴ Po třicetileté válce přicházejí uprchlíci z okolních zemí (hlavně mezi léty 1650 – 1670). Nejčastěji jsou ve Strážnici viděni Židé z Polska, Vídň a z Dolních Rakous. Tito lidé se samozřejmě začali zabydlovat na našem území, a do své rodné vlasti se již nenavraceli. Tím rostl počet židovských obyvatel. Císař Karel VI. chtěl tomuto rozpínání židů zabránit, a tak v letech 1726 – 1728 vydal tzv. familiantský zákon. Ten přikazoval omezený počet židovských rodin ve městech. Navíc jim bylo povoleno bydlet pouze v jim vyhrazených ghettech. Dle tohoto zákona mohlo ve Strážnici mít trvalý pobyt pouze 84 židovských rodin. Dále byl pobyt povolen 20 rodinám, kde byl otec nazýván familiarant. V této rodině se směl oženit pouze nejstarší syn, aby se úředně zmenšil počet židovských obyvatel ve Strážnici.²⁵

Až do 19. století byli představiteli obce fojti či rychtáři, jak již víme. Nejstarší dochované jméno strážnického židovského fojta je Hiršl z roku 1589.

2.3. Století 19. a 20.

Nejvyšší životní úrovně, populačního přírůstku a počtu obyvatel dosáhla strážnická židovská obec v 19. století. Snaha poznat kolik dětí se narodilo a kolik lidí zemřelo v rámci obce, je do 18. století velmi těžké. Přece jen známe tzv. knihy mohelů, kde byli evidováni narození chlapci, kterým byla vykonána obřízka. Tyto knihy jsou u nás dochovány zhruba do poloviny 18. století, kdy Marie Terezie vydala nařízení o jejich přísném zapisování. Teprve až díky císařskému patentu z 20. února 1784 byl dán příkaz o vedení matrik i rabínům židovských obcí. Museli zapisovat jak porody a pohřby, tak i sňatky. Všechny tyto údaje byly zapisovány do patentem určených knih – knihy sňatků, knihy narozených a knihy zemřelých. Nezapisovaly se pouze základní údaje, ale do knih byli zmiňováni i rodinní příslušníci, povolání a další informace o zapisovaném. Veřejnou platnost získaly židovské matriky až v roce 1869. Do té doby byli pověřeni vedením matrik pouze katoličtí kněží.²⁶

²⁴ PAJER, J. a kol.:Strážnice kapitoly z dějin města. Strážnice 2002, str. 300.

²⁵ PAJER, J. a kol.:Strážnice kapitoly z dějin města. Strážnice 2002, str. 301.

²⁶ Příhodova, G.:Přirozená měna Strážnického židovského obyvatelstva v letech 1874 – 1939, In.:Vlastivědný sborník Jižní Morava 1999, str. 100.

Nejdůležitější rok pro vývoj života Židů na našem území byl rok 1848. V tomto roce byla zrušena veškerá omezení, která se vztahovala na židovské obyvatelstvo, a byla jim dána plná svoboda. Židé získali plné občanské právo jako každý jiný občan naší země. Židé se mohli pohybovat, kde chtěli, a vykonat činnosti, jaké se jim zlíbily. Díky tomuto zákonu se celkově zvýšila životní úroveň židovských obyvatel po celé zemi. Zvýšil se počet sňatků (mezi léty 1874 – 1919 bylo uzavřeno v obci 130 sňatků). Stejně tak i počet narozených dětí (mezi léty 1880 – 1889 se narodilo 136 dětí). Poměr chlapců a dívek byl poměrně vyrovnaný. Všechny tyto vlivy jdou ruku v ruce i se zvyšováním vzdělanosti, sociálního zabezpečení i emancipace židovských komunit. Co se týče úmrtnosti, tak během let 1874 – 1939 zemřelo v obci 380 Židů (pokud počítáme pouze ta úmrtí, která byla zaznamenána do úmrtní matriky), z toho nadpoloviční většinu tvořily ženy a 21 novorozeňat.²⁷ Nejčastějším důvodem úmrtí mezi židovským obyvatelstvem ve Strážnici byly infekční choroby, tuberkulóza, plicní choroby, střevní onemocnění, mozkové příhody a v neposlední řadě také blíže neurčitelná neštěstí.²⁸ Na počet úmrtí měl samozřejmě obrovský a příznivý vliv rozvoj vědy a lékařství. Od 90. let 18. století se začínalo více dbát na hygienu, a to se odrazilo na lidském zdraví.

Po vydání zákona o svobodě v letech 1849 – 1919 existovala samostatná Židovská politická obec Strážnice. V roce 1885 se od ní oddělila náboženská obec. Obecní výbor židovské obce byl volen na 3 roky. Měl 9 členů. Obecní představenstvo sestávalo ze 4 členů. Tomu všemu předsedal starosta. Např. starostové Pinkas, Rebenwurzel, který úřadoval mezi léty 1867 – 1878, a Sigmund Rebenwurzel, který byl starostou mezi léty 1918 – 1921. Mezi těmito muži byl rodinný vztah – strýc a synovec.

Obecní zřízení rozeznávalo působnost obce – samostatnou (správa obecního majetku a záležitosti obce) a přenesenou (součinnost v některých věcech státních jako daně a vojenství)²⁹.

Co se týká počtu obyvatel, bylo 18. století velmi „štědré“ ke strážnické židovské obci. V roce 1869 bylo ve Strážnici zastiženo 375 Židů. Při následujícím sčítání roku 1880³⁰, se počet Židů zvýšil a ve Strážnici jich bylo napočítáno 405.³¹

²⁷ Příhodova, G.:Přirozená měna Strážnického židovského obyvatelstva v letech 1874 – 1939, In.:Vlastivědný sborník Jižní Morava 1999, str. 103.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ SOKA Hodonín, inventář Židovská městská obec Strážnice, 302,(1850 – 1919).

³⁰ SOKA Hodonín, fond OÚ-HO sčítací operáty města Strážnice z roku 1880, inv. č. 1578 – 1580.

Od roku 1900 je zaznamenáván prudký pokles ve všech směrech života obce. Počet sňatků prudce klesá. Je to hlavně způsobeno odchodem mladé generace do větších měst za prací anebo za svým partnerem (převážně do Vídně nebo Uherského Hradiště). Tím pádem samozřejmě klesá i porodnost. Celkový populační pokles od roku 1900 je téměř poloviční. Při sčítání v roce 1921 bylo přítomno 249 osob židovského vyznání, z nichž 194 se přihlásilo k židovské národnosti.³² V roce 1930 bylo sčítání přítomno pouze 195 Židů.

Počátek 20. století pro strážnické Židy byl obdobím prosperity, i když se jejich počet zmenšoval. Zapojovali se aktivně do společenského života, provozovali několik spolků, jako např. Ženský spolek, Sportovní spolek Makkabi, nebo i spolek dobročinný. Zakládali i nadace na podporu obyvatel v okolí. Celkem jich do II. světové války založili 35.

Nejen společenský život, ale i hospodářský v obci vzkvétal. V první polovině 19. století jistý Herschl Schick provozoval za strážnickým pivovarem tzv. salajku.³³ Dále významným dodavatelem mýdla v obci byla po několik generací rodina Siebenscheinů.. Roku 1847 založil Abraham Herz Siebenschein lihovar.³⁴ Ve Strážnici Židé také vlastnili velkoobchod a pražírnu kávy, a to Karel Schöne, a pálenici E. Schrottter. Ráda bych zmínila i rodinu Leopolda Reisse, který vlastnil velkou pískovnu a štěrkovnu.³⁵

Díky zákonu z roku 1848 se změnil pohled na vlastnictví půdy držené židy, ale i na jakékoli jimi prováděné řemeslo. Už nebyli omezováni nějakými příkazy. Mohli vlastnit půdy kolik, kolik si jí mohli dovolit. Všeobecně Židé vlastnili velké pozemky, ale zřídkakdy se člověk setkal s tím, že by se žid živil přímo zemědělstvím. Jediným zmiňovaným strážnickým Židem, který měl za povolání „polní hospodář“, je Isidor Winter.³⁶

³¹ Příhodová, G.: Historicko – demografický výzkum Strážnické židovské populace, In.:Vlastivědný sborník Jižní Morava 1998, str. 26.

³² SOkA Hodonín, fond OÚ-HO sčítací operáty města Strážnice z roku 1910, inv. č. 1819 – 1827.

³³ Salajka: Z popela stromů se vyrobila potaš (K₂CO₃ – uhličitan draselný) a ta se používala na změkčení prádla při praní.

³⁴ Nezpracovaný materiál Muzea města Strážnice.

³⁵ Jeho rodina byla mezi 13 lidmi, kteří se vrátili z koncentračních táborů do Strážnice.

³⁶ SOkA Hodonín, fond AM – St – 2, Sčítání lidu 1890:domovní listy, inv. č. 428.

Velké a významné postavení mezi řemesly vykonávanými židovským obyvatelstvem mělo od nepaměti řeznictví. Židovští řezníci byli uznáváni dokonce i křesťanskými obyvateli, jelikož jejich masné výrobky byly vždy kvalitní. Navíc se těšili velké oblibě i proto, že jejich obchod byl otevřen i v neděli, kdy křesťané slaví svůj svátek. V roce 1880 bychom ve Strážnici potkali na 22 židovských řezníků.³⁷ Velmi váženou židovskou rodinou s dlouholetou tradicí v řeznictví byla rodina Kornfeldů.

Své vysoké postavení mezi židy mělo samozřejmě obchodování, ne-li to nejvyšší. Židé jsou od základu obchodníci. Kolikrát se v průběhu dějin dostali kvůli svému vztahu k penězům a shromažďování majetku do konfliktu s ostatními obyvateli města. Na počátku 20. století byla více než polovina židovských obyvatel Strážnice závislá na obchodní profesi.

Ale třeba takových pekařů mezi Židy nebylo mnoho. V roce 1880 v celé Strážnici provozovalo to řemeslo 11 pekařů. Mezi nimi byl jeden židovského původu, a to Leopold Geutsche.³⁸

Nerada bych zapomněla na ty, kteří živili své obyvatele a napájeli je lahodným mokem, a to židovské hostinské. Roku 1910 byli ve strážnické židovské obci přítomni 3 hostinští.

Strážnická židovská obec vzkvétala po všech stránkách. Její obyvatelé dokázali žít v souladu s křesťany, aniž by docházelo k velkým sporům. Dokud nenastala osudová 30. léta 20. století a do života židů nezasáhly nečekané změny.

2.4. Druhá světová válka

Počátek 30. let 20. století znamenal konec klidu a pokojného života Židů na území naší republiky. Příchod Adolfa Hitlera k moci, kdy se začal hlásat agresivní antisemitismus, byl pro židovské obyvatele osudový. Jinak tomu nebylo ani ve Strážnici. Ještě než vypukla válka samotná, všem lidem židovského vyznání bylo jasné, že jsou přinejmenším v nebezpečí a že nejlepší by bylo uprchnout za hranice. Ale kdo by rád

³⁷ Rucká, G.: Strážnické obyvatelstvo v 19. Století, str. 338, In. In.:Vlastivědný sborník Jižní Morava 1999, str. 337. (dále jen Rucká, G.: Strážnické obyvatelstvo v 19. Století).

³⁸ Rucká, G.:Strážnické obyvatelstvo v 19. Století, str. 338.

opouštěl své domovy a své rodiny. V roce 1938 tak ze Strážnice odešli pouze 3 Židé. Všichni to byli studenti vysokých škol a odešli na studia do Palestiny.³⁹

Do Strážnice vpochodovali němečtí vojáci již 15. března 1939. Veškeré obyvatelstvo to velmi zaskočilo. Němci začali s okamžitým zabíráním Strážnice. Obsadili gymnázium, procházeli obchody i soukromé domy. Na zámku zavlál hned první den německý prapor a na radnici se objevila vyhláška: Z vůle Vůdcovy obsazujeme Vaše území.⁴⁰

Téměř ihned po obsazení města se objevily první nápisy proti židům. První plakát s nápisem „Jüdisches Geschäft“⁴¹ si byli nuceni vyzvednout sami obchodníci a následně jej vyvěsit do výloh svých obchodů a provozoven. Další nápisy jako „Jüdischer Betrieb“⁴² nebo „Jüdische Unternehmung“⁴³ byly viděny všude po městě a byla dána pevná vyhláška o jejich vyvěšení – černá písmena velká 12 cm na žlutém papíře umístěná 25 cm nad zvonkem u vchodu nebo ve středu výlohy.

V den propuknutí války, 1. září 1939, byla vydána první protektorátní vyhláška o zákazech pro židovské obyvatelstvo, která zdaleka nebyla poslední. Jednalo se o omezení pohybu, zákaz navštěvovat kina, divadla, plovárny a omezené úřední hodiny v bankách i na úřadech pro židovské obyvatelstvo.

Židé již nesměli bydlet mimo označené hranice ghett, tak se spousta rodin musela stěhovat a odevzdat soupis svého veskerého majetku. Začalo dokonce i zakazování pracovní činnosti v mnohých odvětvích, např. zákaz vykonávání advokacie (JUDr. Roubíček), zákaz lékařské praxe, zákaz vyučování na nežidovské škole (pí. Müllerová), zákaz obchodu s textiliemi, s obuví či s koženým zbožím. Tohle vše nastalo hlavně poté, co vešla v platnost vyhláška z 1. dubna 1940. Všechny obchody, které měly zakázanou činnost, byly zapečetěny strážnickou četnickou stanicí.⁴⁴

Díky nacistické preciznosti a potřebě mít přehled úplně o všem se nám dochovala spousta různých seznamů a soupisů. K datu 20. září 1940 žilo ve Strážnici 157 osob židovského vyznání.⁴⁵ V jejich osobním vlastnictví bylo 50 domů a 7 budov patřilo

³⁹Rucká, G.: Osudy Strážnických židů, In.: Židé a Morava, konference v Kroměříži 2000, str. 147.

⁴⁰ Skácel, J.: Kronika města Strážnice, Strážnice, str. 37.

⁴¹ Překlad: Židovský obchodník.

⁴² Překlad: Provozovatel je Žid.

⁴³ Překlad: Židovský obchod.

⁴⁴Rucká, G.: Židé a MORAVA, In.: Konference v Kroměříži 2000, Osudy Strážnických židů, str. 147.

⁴⁵Tamtéž.

přímo Židovské náboženské obci Strážnice. Bylo sečteno i množství polností a pozemků, do roku 1942 byla tato půda téměř všechna pronajata. Roku 1940 byly vydány zákazy a příkazy téměř na všechno. 27. května byli vyloučeni ze svých funkcí i členové městské rady a zastupitelstva – Hermann Felix, Vítězslav Kornfeld, František Reisse, Mořic Glück. Velkou ranou byl i zákaz vstupu Židům na fotbalové hřiště, jelikož velkým mecenášem strážnického fotbalového týmu byl židovský obchodník Jindřich Schön.

Nastaly zlé časy. Většině lidí byla zakázána činnost, kterou se živili, museli začít pracovat v odvětvích, která byla ještě Židům povolena. A tak vzdělaní muži pracovali na pilách nebo jako pomocníci obuvníků. Jejich synům nebylo povoleno studovat, a tak často jen vypomáhali řemeslníkům nebo pracovali na poli.

Velké štěstí měla štěrkovna výše zmíněné rodiny Leopolda Reisse. Jelikož v okolí žádná taková firma nebyla a byl to jediný zdroj stavebního materiálu, bylo rozhodnuto, že firma neukončí svou činnost a bude jen předána do árijských rukou. Opracovaný materiál měl být používán ke stavbě městských komunikací, chodníků a kanalizační sítě. Firmu v té době zastupovala Klára Reissová, která požadovala, aby jí bylo za každý započatý krychlový metr stěrku vyplaceno 3,50 K. S tím samozřejmě městská rada nesouhlasila.⁴⁶

Postupně byla pozastavena činnost všech obchodů v obci s výjimkou pekařství Marka Valentina, který měl jako poslední zajišťovat přísun jídla pro strážnické Židy. Bohužel i na něj došlo, dne 8. září 1941 pekl naposled. Místo něj byl dosazen jiný pekař z Kněždubu, který se hlásil k Němcům.

Situace dostala rychlý spád poté, co dvacet příslušníků SA zničilo synagogu v červnu 1941⁴⁷ a poničilo školu. Následovalo jedno z těch nejpoutnějších nařízení. Od 19. září 1941 každý Žid musel nosit označení žlutou Davidovou hvězdou tak, aby bylo viditelné.

Rok 1943 se stal osudovým a konečným pro židovské obyvatele ve Strážnici. Již 14. ledna byli všichni nuceni k registraci v Uherském Brodě do transportu. 135 zdravým Židům bylo povoleno si s sebou vzít pouze zavazadlo o váze 50 kg. Každý dostal svůj „lístek“ směr Terezín. Bylo jim řečeno, kam pojedou, jen nevěděli, co je čeká po

⁴⁶ Rucká, G.: Židé a MORAVA, konference v Kroměříži 2000, Osudy Strážnických židů, str. 149.

⁴⁷ Více viz. kapitola: Židovské památky ve Strážnici.

Terezínu. Jen to, že to bude místo někde v Polsku. V té době ještě netušili, jaký krutý „pracovní“ tábor existuje. Tím táborem byla Osvětim.

23. leden 1943 je dnem, kdy 154 strážnických Židů naposled přišlo na nádraží, rozloučilo se se svými přáteli a nastoupilo do transportu směr Terezín. Ve Strážnici dostali povolení zůstat jen položidé a židovský starosta Kampf, který měl vypomoci při sepisování majetku v domech po transportovaných Židech.

Díky seznamu, uchovanému v Židovské obci v Praze, víme, že v Terezíně následně zůstali jen staří a nemocní. Zbytek putoval dál do Osvětimi. Nevíme to s určitostí, ale nejspíš většina strážnických Židů byla hned po přjezdu poslána na smrt do plynových komor.⁴⁸

14. července 1945 se ze 154 židů navrátilo z koncentračního tábora pouhých 13 osob. To víme díky seznamu vyhotovenému po jejich příjezdu na strážnické radnici.

Tím končí dlouhá historie našich židovských spoluobčanů. Byla to cesta radostí i strastí, a se smutným koncem. Neprovinili se ničím, jen svým původem. Ale můžeme říct, že i díky jí má Strážnice takovou podobu, jakou ji známe dnes.

2.5. Situace po válce dodnes

2. světová válka ve světě skončila v září 1945, ale pro Strážnici to bylo o pár měsíců dříve, a to 13. dubna téhož roku. Do Strážnice vkročila sovětská a rumunská vojska. Všichni obyvatelé z toho měli samozřejmě velkou radost. Vojáci byli vřele přijati a bylo jim poskytnuto přistřeší a zásoby na další cestu.

Následující měsíce probíhalo uvolnění od nacistických příkazů a zákazů. Až 14. července se do Strážnice navrátilo pouze 13 přeživších původních židovských obyvatel. Zbylých 152 židovských obyvatel ze Strážnice a přilehlého okolí zahynulo v koncentračních táborech Terezín a Osvětim. Na jejich památku je dnes odhalena pamětní deska v průchodu městské radnice ve Strážnici a pamětní deska při vstupu do synagogy.

I když navrácených Židů bylo tak málo, vyskytla se velká snaha jak z jejich strany, tak ze strany strážničanů pro obnovu Strážnické židovské obce. Bohužel, při tak

⁴⁸ Rucká, G. Židé a MORAVA, konference v Kroměříži 2000, Osudy Strážnických židů, str. 151.

malém počtu, a vysokém věku Židů, již neměla obec dlouhého trvání. Byla tedy připojena k ŽNO Hodonín.

Bohužel, věřící nemohli ani navštěvovat svůj svatostánek, jelikož ten byl v roce 1941 poničen příslušníky SA. V roce 1945 ještě z neznámých důvodů Němci zničili ženskou modlitebnu. Synagoga byla uzavřena až do roku 1948, kdy se z ní stal sklad nábytku firmy TON. Strážničtí Židé neměli na opravy peníze a ani sílu projevit nesouhlas proti tomuto zacházení, proto začala synagoga i přilehlý hřbitov, kde se poslední pohřeb odehrál v 50. letech, chátrat. Židé, kteří se vrátili do Strážnice, již nebydleli v prostorech židovské obce, ale roztroušeni po městě. Ti co byli mladí, odešli do ciziny⁴⁹ a starší zde ve Strážnici dožili.

Mezi léty 1961 a 1991 synagoga nebyla jen skladem nábytku, ale také úložištěm nepotřebného materiálu. Aby nebudilo pohoršení u zákazníků firmy TON, že si vyzvedávají své zboží v chrámu, přemalovali tehdejší majitelé původní výmalbu s modlitbami a židovskými motivy na bílo. Tím bylo dokončeno úplné zničení synagogy, zahájené v roce 1941. Židovský hřbitov postupně chátral. Náhrobky zarůstaly travnatým porostem, o ovocné stromy se nikdo nestaral a pomalu se bořila zídka, která chránila hřbitov před okolními vlivy. Navíc, se ze hřbitova stalo téma „smetiště“. Mezi náhrobky byl poházen nepoužitý stavební materiál, dřeviny a železa. Domy, které před válkou patřily Židům, dostávaly postupně novou podobu, a začali v nich žít nové strážnické rodiny. Na strážnickou židovskou obec se úplně zapomnělo.

Po revoluci, roku 1991 se začalo pro Židovskou obec ve Strážnici blýskat na lepší časy. Obec, se všemi památkami byla navrácena původním vlastníkům, a to Židovské obci Brno. Ale i přesto na opravu nebylo dostatek financí. Proto mezi léty 1991 a 1993 byla synagoga dočasně pronajata soukromému podnikateli ing. Hýbloví k prodeji stavebního materiálu a keramiky. Celý výnos z pronájmu byl věnován na stavební údržbu a opravu budovy.⁵⁰

Jelikož podobný osud jaký měla strážnická židovská obec, měly i jiné obce v republice, dostalo se na obnovu té strážnické až v roce 1993. Pod patronátem ing.arch. Jaroslava Klenovského, který je zodpovědný za opravu veškerých židovských památek na Moravě a společnosti Matana a.s., jejímž je zastupitelem, byla v tomto roce započata

⁴⁹ Viz. kapitola 7. Praktická část – rozhovory s pamětníky.

⁵⁰ Městský zpravodaj – Strážničan, č. 4, článek: Židovské památky Strážnice, r. 1993.

rozsáhlá oprava synagogy, hřbitova, mikve a domku hrobníka. Tyto opravy trvaly dlouhých 15 let. Tento dlouhý časový úsek se dá přičítat tomu, že celková revitalizace byla hrazená penězi, které darovalo město Strážnice, kraj, stát a spousta firem. Na tuto opravdu nebyly dány peníze z Evropské unie, jelikož se nejednalo o tak rozsáhlou rekonstrukci. Rozhodně se ale nejednalo o levnou záležitost, v konečném důsledku se celková částka vyšplhala až k 10 milionům korun.

Byl obnoven interiér i exteriér synagogy. Rekonstrukci výmalby interiéru se zhodil malíř Václav Holoubek. Proběhlo očištění náhrobků na hřbitově, některé dokonce musely být zpevněny kovovými pláty, aby bylo zabráněno jejich rozpadu. Této práce se ujal restaurátor Přemysl Blažík z Troubska, který úzce spolupracuje s Federací židovských obcí, a již pro ni spoustu náhrobků opravil. Díky ovocným stromům byly náhrobky chráněny před větrem a deštěm. A proto jsou řazeny mezi ty zachovalejší.⁵¹ Dále byla zrekonstruována budova mikve⁵² i domek hrobníka.

5. června 2008 se uskutečnilo slavnostní znovuotevření synagogy a hřbitova. Této slavnosti se účastnili nejen zástupci města Strážnice, Veselí nad Moravou a Židovské obce Brno, ale přijeli také potomci strážnických Židů, kteří dnes žijí v Izraeli, USA, Austrálii, Německu, Rakousku a Palestině. Jedním z nich byl Jehosua Rezek, který řekl: "Tento den je pro nás velmi vzrušující. Hodně jsem o Strážnici slyšel a konečně vidím renovaci židovského života."⁵³ V tento den byla v synagoze otevřena výstava putovního charakteru, kterou zapůjčilo Židovské muzeum z Prahy, pod názvem Židovské tradice a zvyky. Dále si bylo možné poslechnout zpěv hebrejských žalmů Jiřího a Tomáše Neufelda.

Byla to událost velice významná, jelikož Strážnická synagoga je jediná na Hodonínsku, která se dochovala, a byla opravena.

V současné době synagoga slouží ke koncertním a galerijním účelům. Vždy v letních měsících zde probíhá tematická výstava pod názvem Strážnické židovské obyvatelstvo. Synagogu a hřbitov dnes spravuje město Strážnice.

⁵¹ Deník Slovácko, 8. Listopadu 2011, článek: Zpevnili je a očistili. Náhrobky vydrží déle.

⁵² Více viz. kapitola 6. Židovské památky ve Strážnici.

⁵³ Internetový odkaz: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10122427178-udalosti-v-regionech-brno/308281381850605/>

3. Školství aneb vzdělávání židovských dětí

Základem rozvoje každé nové generace, je škola. Aby každý, z generace na generaci, mohl předávat své znalosti dál. Pro Židy prvním učením, bylo učení se Tóře. V židovské rodině je povinnost učit své děti téměř od kolébky svatému učení. Nerozlišuje se zde vyučování laikem nebo od učence. Židé jsou národ, který má v sobě velmi silně zakořeněnou touhu po vědění. Zvláště touhu učit se historii svého národa. Od pradávna je známo, že každá sebemenší obec se snažila mít místo, kde bylo možno vyučovat. Právo na vzdělání měli i ti nejchudší, proto se v dějinách setkáváme u Židů s vysokou gramotností.

Do tajemství hebrejské abecedy zasvěcoval děti (většinou jen chlapce)otec. K tomu ho zavazovala tradice.⁵⁴ Vzdělávání tedy nezačínalo, jak jsme zvyklí, ve škole, ale děti byly vzdělávány doma již od čtyř či pěti let. Jakmile přišel sedmý rok života, začaly děti navštěvovat školu v místě bydliště, která se nazývá cheder⁵⁵. V tomto věku se děti učili znalostem z Tóry a čtení v hebrejštině.

Často se stávalo, že obec byla tak malá, anebo neměla finanční prostředky, že učitel musel vyučovat ve svém domě. Nebylo výjimkou, že třídy byly zřizovány v přístavku synagogy.

Dalším stupněm vzdělání byla tzv. ješiva, což se dá přirovnat k vyššímu učilišti. Někdy se také nazývalo „vysoká škola Talmudu“.⁵⁶ Vyučoval se zde Talmud⁵⁷ a jeho literatura. Talmud zahrnuje veškerá odvětví, o kterých se žáci dle židovské tradice musí dozvědět, přes etiku, teologii, numerologii, přírodní vědy až po pohádky a přísloví. V této škole již vyučuje Rabi - mistr, který určuje zaměření jednotlivé školy.

Ve Strážnici díky nařízení Josefa II. z roku 1782, ve kterém je psáno, že je povinnost zakládat školní učebny v jednotlivých židovských obcích, byla také zřízena škola. V prvních letech byly třídy rozdělovány na chlapecké a dívčí. Ale postupem času se stávaly oblíbenými třídy smíšené, a tak tomu ve Strážnici nebylo jinak.

⁵⁴ Pěkný, T.: Historie židů v Čechách a na Moravě, Praha 1993, str. 189.

⁵⁵ Cheder znamená v doslovném překladu místnost.

⁵⁶ Pěkný, T.: Historie židů v Čechách a na Moravě, Praha 1991, str. 190.

⁵⁷ Talmud – soupis diskuzí týkajících se zákonů, zvyků a etiky, které považuje židovská tradice za směrodatné.

Strážnice i přesto, že obec nebyla z největších, se mohla chlubit budovou školy. Nejstarší datovaný záznam o židovské škole máme z roku 1584, který objevil strážnický zámecký archivář a knihovník Leopold Nopp.⁵⁸ Přesný přepis záznamu, který pořídil výše zmíněný archivář Nopp: *Ta škola jest od dávných leth koupená, zouplna a docela zaplacená, při kteréžto škole grunth pro kněze jejich jest. Ten grunth předešlých leth ohněm do konce jest byl skažen, na němž Jan Kuběj z Lipova podle odvodu na Šalomouna Žida kloboučníka spravedlnost se jmíti praví, tak jakž v knihách purkrechtních starejch černejch v listu 221 položeno jest, 60 zl. Kteréžto rok po roku po 2. zl. se pokládati měli. Poněvadž položený Jan Kubějů jeho stavěti a v platy, kteréž se Jeho (Mil)osti Pánu z něho spravují, uvoliti nechtěl, z jistého poručení Jeho Milosti Páně obec židovská s nemalým nákladem jej stavěti a platy z něho spravovati musili. Bude-li chtiti Jan Kubějů těch 60 zl z toho grunthu po letech míti, povinen jest obci židovské, což na stavení toho grunthu vynaloženo jest, zase navrátit.*⁵⁹

Informace o přesném datu založení již moderní židovské školy jak ji známe dodnes, se různí. Zámecký archivář tvrdí ve své Kronice města Strážnice, že to bylo v roce 1862. Existuje ale také záznam židovského učitele Samuela Bindera, který ve školní kronice uvádí rok 1824.

V 80. letech 19. století, kdy začínala škola fungovat, se objevila myšlenka spojení školy židovské se školou obecní. Ale tato idea vzala časem za své a židovská německá škola se stala samostatnou.

Strážničtí Židé se snažili, aby jejich škola poskytla vzdělání co největšímu počtu dětí. Původní myšlenka byla, že škola bude trojtřídní. Ale náklady na vybudování větších prostor byly vysoké, a peníze na stavbu by musely být brány z platu učitelů. Pro nedostatek financí tedy ustupuje od této myšlenky, a obec nechala zřídit školu dvoutřídní. Škola oficiálně zanikla po vypuknutí první světové války v roce 1919. Za zmínu stojí učitelé, kteří zde působili: Adolf Sterzfeld, Simon Weiss, Ignatz Rübenstein, Bernard Fuchs, Abraham Suchařipa, Samuel Binder, Ignatz Robitschek, Adolf Friedmann a jako poslední Hermann Stern, ten vyučoval až do zmíněného roku 1919. Učitelský sbor

⁵⁸ Rucká, G.: Židé a Morava, konference v Kroměříži, 2001, str. 131.

⁵⁹ Domovní a sirotčí knihy města Strážnice (1555 – 1814), grunt 92, Škola židovská, str 155.

židovské školy ve Strážnici byl sestaven z vrchního učitele, jednoho až tří učitelů a rabína.⁶⁰

Ve škole byla vedena samozřejmě školní kronika. Díky zápisům učitelů víme, jak byly děti hodnoceny, v jakém stavu byl učitelský sbor, jaké akce se pořádaly, a kolik žáků školu navštěvovalo. Kroniky se dochovaly od roku 1874 až do roku 1905. Vedle kronik byla vedena kniha o propuštění žáků ze školy. Do této knihy se zapisovaly údaje o stěhování žáků, o nemozech, úrazech apod. V kronikách byly hodnoceny mravy a pilnost/prospěch. Vždy se hodnotilo slovním stupňováním. Mravy měly stupně – úplně přiměřené, přiměřené a méně přiměřené. Pilnost a prospěch byly hodnoceny – velmi dobrý, dobrý, prostřední a nedostatečný. Vedle tohoto hodnocení zde byly vedeny podrobné popisy žáků, jejich známek z jednotlivých předmětů a docházka. Vždy bylo uvedeno jméno a věk žáka, rodiště a vlast, dále také jména a stavy rodičů. Nechyběl ani rok nastoupení a vystoupení ze školy. Následoval výpis jednotlivých vyučovacích předmětů – mravy, náboženství, vyučovací jazyk, počty, přírodnictví, země a dějepis, psaní, tvaroznalství a kreslení, zpěv, tělocvik, druhý jazyk, ženské ruční práce a nauka o domáctnosti.⁶¹

Strážnickou židovskou školu nenavštěvovaly pouze děti místní, ale také z okolních míst jako je Petrov, Sudoměřice a Kněždub. Dokonce sem přijízděli i žáci až ze slovenské Myjavě, nebo rakouské Vídně. Za rok 1874 bylo v kronice sepsáno na 106 záznamů o žácích. Tato léta byla také pro školu nejvýznamnější a nejpočetnější na studenty.⁶²

Zápis ze školní kroniky jsou bohaté. Věnujme pozornost několika zápisům z let, které byly pro židovskou školu významné.

Úplně prvním, kronikou sledovaným školním rokem, byl rok 1874 – 1875. Zahájení se konalo 1. října a do školy nastoupilo 56 dětí. V tomto školním roce proběhla každoroční oslava jmenin císaře a císařovny, které připadly na 4. října a 19. listopadu. V Casinu Verein⁶³ byla uspořádána dobročinná akce pro 15 židovských dětí z chudých rodin, a za získané prostředky se jim pořídily nové boty, oblečení a školní potřeby. Tato

⁶⁰ Rucká, G.: Židé a Morava, konference v Kroměříži, 2001, str. 132.

⁶¹ SOkA Hodonín, fond NŽŠ – St:Entlassungsbuch 1874.

⁶⁰ Rucká, G.: Židé a Morava, konference v Kroměříži, 2001, str. 132.

⁶³ Casino Verein – budova určena pro židovské plesy a zábavy v ulici Boženy Hreisové, dnes již budova neexistuje.

dobročinná akce se konala každý rok. Na konci školního roku, se děti zúčastnily smutečních bohoslužeb za císaře Ferdinanda I.

Za zmínku stojí i školní rok 1879 – 1880, kdy se slavila stříbrná svatba císařského páru. Děti zdobili jejich podobizny květy a vystřihovánkami a na jejich počest zpívaly.

V roce 1890 se konal velký výlet pro židovské žáky. Za učitelského dozoru se vypravily k přívozu, kde se hrály sportovní hry, zpívalo se a recitovalo. V tomto roce proběhla také školní inspekce, školu navštívil inspektor Josef Marschal, který vykonal obvyklou kontrolu společně se členy místní školní rady.

Poslední zápis do školní kroniky byl napsán 20. 8. 1905 a podepsán vrchním učitelem Robitschekem. Obsahoval zápis o tradiční školní inspekci a úspěšné složení zkoušek žáků školy.⁶⁴

⁶⁴ Rucká, G.: Židé a Morava, konference v Kroměříži, 2001, str. 138.

4. Židovské památky ve Strážnici

Po staletí, na dlouhý či krátký úsek, Židé tvořili součást našich malých i větších měst. Tak dlouhá přítomnost nemohla za sebou nezanechat doklady své existence. Židovský národ po sobě zanechal nesmazatelnou stopu nejen v písemných pramenech, ale také v hmotných památkách. Jsou to synagogy, ghetta, hřbitovy či umělecké předměty. Nemálo z těchto památek bylo zničeno. Atž už přirozeným během času, nebo přičiněním lidského hněvu a nedůstojného chování k jakémukoliv cizímu majetku. Atž už tyto postoje vycházely z náboženského či politického přesvědčení.

V druhé polovině 50. let 20. století v Čechách a na Moravě bylo zajištěno 350 židovských hřbitovů, 313 synagog a 77 starších židovských sídlišť, která si v plánu měst zachovala podobu bývalých ghett.⁶⁵

4.1. Synagoga

Synagoga byla vždy tou nejdůležitější stavbou každé židovské obce. Byla v duchovním smyslu tzv. dominantou a každý žid do svého svatostánku přicházel s láskou, úctou a vždy jen k modlitbě. Nikdy nesloužila ke „světským“ zábavám.

Prvotní synagogy na našem území nebyly tak zdobené a rozlehlé, jako je známe dnes. Původně se mohlo jednat o jednoduché dřevěné stavby. Nejstarší dnes dochovanou synagogou Čech a Moravy je raně gotická Staronová synagoga v Praze, která pochází ze 13. století. Nejnovější synagoga v České republice je v Kamenici nad Lipou, která byla vystavěna v letech 1937 – 1938.

Stavba synagogy byla podřízena mnohým nařízením a pravidlům. Její stavbu povolovala vrchnost, a v 18. století bylo každé rozšíření budovy závislé na povolení z biskupské konzistoře a souhlasu místodržitelství.⁶⁶

Jak v křesťanských kostelích bývají oltáře směrovány na východ, židovské synagogy jsou vždy postaveny tak, aby byly orientovány na Jeruzalém. Také oproti křesťanským kostelům, ve kterých bývají na zdech a stropech vyobrazeny biblické příběhy velmi barvitě a pestře, jsou synagogy vyzdobeny střídmcem. Časté jsou pouze

⁶⁵ Pěkný, T.: Historie židů v Čechách a na Moravě, Praha 1993, str. 588

⁶⁶ Tamtéž, str. 589.

na zdech, nebo nad vchodem citáty ze Starého zákona. Výzdoba spočívá v symbolech, ornamentech a citátech z Písma svatého.

Strážnická židovská obec, když ještě sídlila na Starém městě, měla nejspíš malou modlitebnu, ve které se scházeli Židé k modlitbám. Poté co se Židé přestěhovali k Novému městu, dali si vybudovat nový svatostánek. Ten stál nejspíš v místech, dnešní synagogy. Usuzujeme tak podle řazení záznamů jednotlivých domů v židovské čtvrti – mezi čísla popisnými 8 a 5, což je poloha synagogy, jak ji známe dnes.⁶⁷ Navíc budovy, které jsou s budovou synagogy spojeny – špitál, lázeň, byt rabína a škola, jsou soustředěny v okolí místa, kde starou synagogu předpokládáme.

Osud staré synagogy není přesně znám. Je možné, že již nevyhovovala svou velikostí docela početné obci, nebo mohla padnout za oběť při častých požárech, které sužovaly strážnické obyvatelstvo. Je jisté, že roku 1804 byla postavena nová budova na vrchností darovaném pozemku nového židovského hřbitova. Původní stavba byla provedena v klasicistním slohu.⁶⁸

Synagoga nebyla přesně orientována, její směrování je na jihovýchod. Vstup je situován z jihozápadu. Hlavní vstup sloužil mužům, kdežto ženy měly boční vchod do přistavěného přízemního traktu podél severozápadní stěny. Hlavní modlitebna (tedy mužská) byla s ženským prostorem propojena 5 okny. Zvláštností také je, že svatostánek není naproti vchodu ale kolmo doprava od něj. Klenba modlitebny je neckového stylu a stěny jsou zdobeny geometrickou výmalbou a motivy rostlin. Tuto výzdobu doplňují hebrejské liturgické texty. Okna jsou zdobena vitráží se šesticípou hvězdou.

Z venku má synagoga žluté zabarvení. Nad vchodem jsou sluneční hodiny, což je u synagog spíše méně časté. V omítce nad portálem je špatně čitelný hebrejský nápis.⁶⁹

Po nějakém čase – 4. 10. 1870 - byl templ upraven do novorománského stylu místním stavitelem Leopoldem Slovákem (Slowakem). Důležitou novinkou bylo sjednocení úrovně vchodu pro ženy i muže, bylo zbořeno předsálí se schodištěm na půdu. Podlaha byla vydlážděna novými tzv. kehlheimskými dlaždicemi a stěny byly obloženy dřevem. Deset let trvalo, než synagoga dostala novou malbu na stěny. Další novinka přišla v roce 1906, kdy bylo do budovy zavedeno elektrické osvětlení.

⁶⁷ Pajer, J. a kol.: Strážnice kapitoly z dějin města, Strážnice 2002, str. 311.

⁶⁸ Klenovský, J.: Židovské památky Moravy a Slezska, š. část, Synagogy, Brno 2005.

⁶⁹ Překlad hebrejského nápisu: „Toto je Boží brána, spravedliví jí projdou“.

Své poslání synagoga plnila až do roku 1941, kdy bylo nacistickými úřady konání bohoslužeb zakázáno. Nakonec došlo i k nejhoršímu. Dne 22. června 1941 synagogu „navštívilo“, přepadlo a zdemolovalo několik příslušníků SA. Jejich vstupu se snažil zabránit představený obce Hermann Felix, který jim nechtěl vydat klíče od templu. Svou troufalost zaplatil cenou nejvyšší – svým životem. Byl ubit k smrti. Pod jejich rukama bylo ničeno veškeré vybavení templu – lavice, okna, svatostánek, a nejen to. Navíc rozbili inventář a vybavení si rozdělili mezi sebe.

Dodnes nám není znám důvod, proč byla zbořena přístavba pro ženy, která k synagoze přiléhala po celé její severozápadní stěně. Dnes nám po ní zbyl jen volný prostor mezi synagogou a hřbitovem.

Templ nebyl využíván až do roku 1948. V tomto roce použila prostory ke skladování židlí a nábytku strážnická firma TON. Dokonce v roce 1968 přešla budova do vlastnictví národního podniku TON Bystřice pod Hostýnem. Firma budovu sice využívala, ale nehleděla na její udržování. V roce 1991 proběhla rozsáhlá restituce, která se týkala i strážnické synagogy, která byla navrácena Židovské obci v Brně. Postupně byla synagoze navrácena její původní tvář a důležitost. V roce 2008 byly dokončeny veškeré opravy a 5. června se uskutečnilo slavnostní otevření. Na opravy (stály asi 10 milionů korun) přispěly i židovské obce z celého světa, jelikož spousta jejich obyvatel má původ právě ve Strážnici. Např. Yehoshua Rezek, který nyní žije v Izraeli, navštívil synagogu při jejím otevření. Jeho rodina má strážnický židovský původ.⁷⁰

V současnosti je synagoga využívána ke koncertním, galerijním a divadelním činnostem.

4.2. Hřbitov

Židovské hřbitovy jsou často osamoceným a němým svědectvím toho, že kdysi v té dané oblasti působila židovská obec. Bývají to často opuštěné pozemky na okrajích měst, nebo dokonce o samotě stojící hřbitůvky v lesích a polích. Hřbitovy se stávaly

⁷⁰Internetový odkaz: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10122427178-udalosti-v-regionech-brno/308281381850605/>

v průběhu dějin častým terčem útoků. Již za křižáckých výprav v 11. a 12. století.⁷¹ Nejvíce k jejich ničení přispěli nacisté a komunisté.

Nejstarší hřbitov na našem území byl zbudován roku 1256, a to ve Znojmě. Velmi vzácné jsou také hroby, které nesou datum do roku 1500. Ty máme pouze dva – v Praze a v Kolíně.⁷²

Do 17. století nebylo zvykem, aby každá obec měla svůj hřbitov. Často se stávalo, že Židé své pozůstalé převáželi do vzdálených měst, aby je mohli pohřbit. Teprve od počátku 18. století začal počet pohřebišť vzrůstat. V 19. století měla hřbitov téměř každá větší židovská obec. Do počátku 60. let 20. století se na území nynější České republiky dochovalo na 342 hřbitovů.⁷³

Z historického hlediska bylo židovské obyvatelstvo závislé na pozemkové vrchnosti. Proto veškerá rozhodnutí a povolení záležela na ní. Původně se hřbitovy zakládaly přímo ve městech, ale po roce 1787 bylo toto pohřbívání zakázáno, a přesunuto mimo město.

Samotný rituál pohřbívání je striktně dodržován po generace. Při pohřbu je tělo zemřelého uloženo do hlíny, země. Kremaci židovská víra považuje za urážlivou. Někdy dokonce až za projev pohanství. Zemřelý má být pohřben v den úmrtí, nejpozději den poté. Delší odklad je možný pouze tehdy, pokud zrovna probíhá šabat⁷⁴ nebo svátek. Pohřeb je velmi prostý: mrtvý je oblečen do bílého rubáše, do rakve nesmí přijít žádné květiny ani šperk. Po spuštění rakve pozůstalí pronáší motlitbu a každý hodí 3 hrstky hlíny na raku, dokud není celá zakryta.⁷⁵

Starší židovské pohřebiště bylo ve Strážnici umístěno ve Starém městě, v ulici Měch. Hřbitov sloužil ještě dlouho poté, co se obyvatelé přestěhovali do novější části Strážnice, Nového města. Podle písemných zpráv dal hrabě Magnis Židům v 17. století kus svého pozemku k založení nového místa k pohřbívání. Tento pozemek byl blízko obvodu nové židovské čtvrti. Židé tedy nemuseli své zemřelé přenášet na druhý konec

⁷¹ Fiedler, J.: Jewish sights of bohemia and moravia, guide book, Praha 1991, str. 25.

⁷² Pěkný, T.: Historie židů v Čechách a na Moravě, Praha 1993, str. 591.

⁷³ Pěkný, T.: Historie židů v Čechách a na Moravě, Praha 1993, str. 591.

⁷⁴ Šabat: židy uznávaný sedmý den v týdnu, kdy se odpočívá a opouští od všední činnosti.

⁷⁵ Pěkný, T.: Historie židů v Čechách a na Moravě, Praha 1993, str. 164.

města. Staré náhrobky byly přeneseny i s ostatky na nový hřbitov. Kromě starého označení v ulici Měch původní hřbitov již dnes nic nepřipomíná.⁷⁶

Nový hřbitov leží na ulici Sadové a velmi blízce sousedí se zámeckým parkem. Má tvar obdélníku. Je v přímé blízkosti synagogy, což je na území Moravy zcela ojedinělé. Hlavní vstup na hřbitov vedl z hrobnického domku, jehož štít na průčelí zdobí kamenná deska s hebrejským nápisem. Dalším vchodem byla tzv. Kohenská branka.⁷⁷ Dnešní vchod je mezi temelem a domkem hrobníka.

Celý hřbitov je obehnán metrovou, místy až dvoumetrovou zdí. Mezi hroby jsou vysázeny ovocné stromy (jabloně, hrušky, ořešáky) a hřbitov je porostlý travnatou zelení. V takovém stavu je hřbitov až po 2. světové válce. Náhrobky tvoří okolo 35 nepravidelně uspořádaných řad obrácených k severovýchodu, **s** nápisy směřujícími k jihovýchodu. Na severní straně jsou umístěny hroby dětí a hroby rabínů se nacházejí u východní stěny templu. Náhrobků by se dalo napočítat až na 1500. Nejstarší čitelný je z roku 1647. Poslední pohřeb se zde uskutečnil v roce 1959.⁷⁸ Náhrobky jsou převážně zdobeny nápisy s tématikou posledního odpočinku, Davidovými hvězdami či symbolem rodu. Jsou časté také vyryté šofáry, spojené ruce rodu Kohenů, dva lvi, dva jeleni, baldachýny a obřízkové nože. Hřbitov se nachází v docela dobrém stavu. Není nijak významně poničený a náhrobky stojí převážně vzpřímeně. V dnešní době o něj peče Židovská obec v Brně.

4.3. Mikve – rituální lázeň

Budova nazývaná mikve slouží k židovské rituální očistě. Byla tvořena malým bazénkem, či nádrží s přírodní vodou. V téhle vodě se očistovali jak lidé, tak předměty. Nádrž s vodou by měla být dostatečně hluboká na to, aby se do ní mohl ponořit dospělý člověk. Mikve sloužila k očištění konvertovaných Židů. Také k očistě ženám po porodu či menstruaci. V neposlední řadě zde židé rituálně očistovali nádobí vyrobené nežidem. Mužům sloužila mikve k očištění před velkými svátky, či šabatem. Budova rituální lázně vždy stála v blízkosti modlitebny a musela mít přirozený přítok a odtok vody, proto byly často napájeny spodními prameny.

⁷⁶ Pajer, J. a kol.: Strážnice kapitoly z dějin města, Strážnice 2002, str. 311.

⁷⁷ Kohenská branka: pro kněžský rod Kohenů, který nesměl vstupovat na pozemek hřbitova, měli nakázané chodit pouze bočním vchodem, který vedl přímo k jejich hrobům.

⁷⁸ Pajer, J. a kol: Strážnice kapitoly z dějin města, Strážnice 2002, str. 317.

Mikve ve Strážnici je jednou z mála dochovaných na moravském území. Za života obce byla plně využívána jak muži, tak ženami. K lázni se sestupuje po malém schodišti do suterénu. Ve středu místnosti je vyhlouben úzký obdélníkový bazén, do něhož se sestupovalo po sedmi schodech. V rohu místnosti stával kotel na ohřev vody. Po roce 1822 byla ještě v přední místnosti postavena trojice očistných van.⁷⁹

Dnes se již budova mikve nevyužívá pro své účely. Je přestavěna na obytný dům, kde bydlí historik Jiří Pajer. Historická část byla celá zachována.

4.4. Židovská čtvrt – ghetto

V předešlých kapitolách bylo zmíněno, že stará židovská čtvrt sídlila ve Starém městě, přesněji v ulici Růžové, také nazývané Měch, či Židovský kerchov. Bohužel nemáme žádné hmotné doklady o tomto osídlení, něco by nám možná přinesl pouze archeologický výzkum. Během 15. století se obec přemístila do Nového města, do prostoru mezi náměstí a zámek (původně hrad). Samotní obyvatelé Strážnice tomuto novému osídlení začali říkat Židy (v Židech). Ulici, kterou Židé vybudovali, dostala pojmenování Židovská (dnešní ulice Boženy Hrejsové). Dalším rozšířením vznikla ulice Hradská (dnešní Bzenecká). Zpočátku zde žilo vedle sebe židovské i křesťanské obyvatelstvo, ale pozdější nárůst židovské populace křesťany donutil přesunout svá obydlí do jiných částí města. Během 16. století se obec rozrůstala velmi rychle, až dosáhla téměř svého maximálního rozsahu, kdy zde žilo 56 rodin a bylo vystavěno 43 domů. Na počátku 18. století byly vystavěny koncové domy ulic Židovská a Hradská. Dále se stavěly domy nové ve dvorních traktech – uličky Zátiší a Kozí plácek. Hlavními ulicemi byly Boženy Hrejsové a Bzenecká, tyto ulice byly na sebe kolmé a od nich se odvíjely uličky menší. Dále ulice Kovářská, Kramářská a Rabínská (dnes Sadová).

Většina domů byla přízemních, jen zřídka se objevil patrový. Mezi obytnými domy se obyčejně nacházely i budovy židovských institucí. Na severu uzavírala obec synagoga se hřbitovem, o něco níže se nacházela škola, byt rabína, rituální lázeň - mikve, špitál a domek hrobníka. Během 19. století byla populace obce tak vysoká, že dosahovala až 1/10 celkového počtu obyvatel města Strážnice.

⁷⁹ Pajer, J. a kol.:Strážnice kapitoly z dějin města, Strážnice 2002, str. 309.

Zvláštností je, že každou sobotu, neděli a ve svátky se židovská čtvrť uzavírala řetězy. Později se vystavěly kované branky přes ulici ve výši říms domů, aby projely povozy. Tyto branky byly při ústí ulice Bzenecké a Boženy Hrejsové.⁸⁰

Z původních 91 domů dodnes stojí 55. Památkově chráněn není žádný z nich, jsou ale součástí městské památkové zóny.⁸¹

⁸⁰ Městský zpravodaj – Strážničan, č. 4, Židovské památky Strážnice, r. 1993.

⁸¹ Nepracovaný materiál Muzea města Strážnice.

5. Praktická část

Praktická část mé práce obsahuje rozhovory s lidmi, kteří zažili ještě poklidný život židovské obce ve Strážnici. Znali se s židovskými dětmi, a sousedy, prožívali s nimi každodenní strasti a radosti. Lidé, kteří byli vybráni pro rozhovor, jsou již v pokročilém věku, ale velmi vitální. Jejich vzpomínky (tedy data událostí a jména rodin, či jednotlivců, byly ověřovány s odbornými publikacemi, nebo odborníky na danou problematiku). Rozhovory s nimi byly neuvěřitelně příjemné a zábavné. Jejich nadhled nad situací, která probíhala v dobách, kdy to byli mladí lidé a utvářeli si pohled na svět, je výjimečný. Patří jim můj velký obdiv a dík.

5.1. Rozhovory s pamětníky

5.1.1. Rozhovor s Annou Průškovou

Anna Průšková, rozená Ráčková, je rodačkou ze Strážnice. Narozena v roce 1923. Studovala 8 let na strážnickém gymnáziu. Za svobodna bydlela na začátku ulice Rybářská, tedy v těsném kontaktu s židovskými obyvateli. Jejími sousedy byla židovská rodina Eisingerova. Tato rodina se živila „kšeftováním“ s dobytkem. Pan Eisinger byl již podruhé ženatý, z prvního manželství měl 6 chlapců, z druhého další 2 děti. Rodina byla velmi ortodoxní, dbala na rodinnou soudržnost. Když přišla německá okupace, jejich rodina se ukrývala v domku u klášterního kostela. Paní Průšková jako mladá slečna tam byla tajně posílána svou maminkou a nosila jim jídlo a oblečení v zimě. Všechno musela provádět tajně, aby ji žádný z německých vojáků při této činnosti nechytily. Protože pomoc Židům byla trestná.

Další blízkou rodinou byla rodina Königsteinova. Tato rodina bydlela na ulici Grůzka. Živili se výkupem a prodejem vajec, másla a husí. Měli pět dětí, z toho 3 vážně mentálně postižené. Paní Průšková vzpomíná na dceru Irmu, které říkali noční dívka, protože vycházela jen v noci a pokřikovala na kolejdoucí. A na její sestru Hildu, která pořád poskakovala. Jejich bratr Felix, se narodil zdravý, ale poté, co narukoval a dostal zbraň, se pomátl a stal se z něj místní blázen, který byl pro posměch dětí.

Vedle této rodiny bydlela velmi chudá strážnická rodina. Jejich dcera Anastázie sloužila u rodiny Königsteinovy. Prala, žehlila, krmila dobytek a starala se o děti od svých 12 let. Když přišlo nařízení deportace, rodina jí odkázala malý domek, za to, co pro ně vše udělala. Měla se jim o domek starat do té doby, než se vrátí z války. Bohužel se nikdo z jejich rodiny nevrátil. Všichni zemřeli v koncentračním táboře v Osvětimi.

Další vzpomínaná rodina, byla rodina Beringova. Vlastnili textilní obchod na předměstí Strážnice, tedy mimo židovskou obec. Po příkazu nutnosti zdržování se pouze v ghettu, byl obchod uzavřen. Dle paní Průškové byla paní Beringová velkou milovnicí koček. Mívala jich doma minimálně deset.

Manželé Beringovi měli to štěstí, že se navrátili roku 1945 z koncentračního tábora.

Další rodinou, která žila mimo obec, byla rodina Schönova. Bydleli naproti hotelu Černý orel. Po generace se jejich rodina živila velkouzenářstvím. Vlastnili i prodejnu s masem a uzeninami. Měli tři děti Olgu, Felixe a Rut.

Naproti farnímu kostelu sv. Martina žila rodina Zajíčkova (Zaitschkova). Z jejich domu se později stal dům obecní, kde se i ukrývaly židovské rodiny před Němcí.

Významnými osobnostmi ve vzpomínkách paní Průškové jsou ženy, které za války ukrývaly své muže před nacisty. Paní Veichmanová katolického vyznání ukrývala svého muže, který byl původním vyznáním žid. Stejně tak se stalo v rodině Grienwaldové (po válce přejmenované na Gregorovi).

Paní Průšková dokonce přispěla svou ochotou a dobrotom do historie židovské obce ve Strážnici, a nejen do ní. Na gymnázium s ní chodila židovská dívka, jménem Anda. Když se blížil čas transportu, chtěla si u někoho schovat nový flaušový kabát, nechtěla, aby přišel do rukou Němců. Chtěla ho zanechat u kamarádky v Kněždubu, také Židovky. Ale věděla, že i ona bude muset nejspíš také odjet, tak jí řekla, ať ho ponechá u Anny Průškové ve Strážnici. Tak se kabát nakonec k paní Průškové dostal, a ona ho u sebe ukryla. Původně si pro něj její spolužáčka Anda měla přijít po válce, ale bohužel se již nevrátila. V loňském roce se u domu paní Průškové zastavilo auto a vystoupila rodina německého lékaře. Paní Průškové s nadějí v hlase oznámili, že našli starý diář jejich tety (spolužáčky Andy), kde bylo psáno, že zanechala v Kněždubu u kamarádky kabát, ale že tam jím řekli, že je u ní. Paní Průšková celou dobu ten kabát, k velkému překvapení, měla stále u sebe, a rodině ho předala. Tento kabát je nyní vystaven

v židovském muzeu v Jeruzalémě. Pod ním je napsáno: Tento kabát uschovávala až do dnešní doby paní Anna Průšková z České republiky.

Nejsilnější vzpomínka, která paní Průškové utkvěla v hlavě, je ta, když židé šli směrem k nádraží a nastupovali do transportu. Za ruku vedla maminka svou malou holčičku, a ta si nesla sebou do vlaku nočníček. Nikdo v ten moment ještě netušil, kam je cesta zavede.

Rozhovor probíhal doma u paní Průškové za účasti Anny Budínské, která se jí stará o chod domácnosti. Paní Budínská pomáhala z rozvzpomínáním si paní Průškové, jelikož všechny její vzpomínky a historky již zná. Bylo to velmi příjemné setkání. Hlavně přínosné pro mou práci. Paní Průšková sama přiznala, že moc přátel mezi Židy neměla. Těsně před válkou měli Židé již velký strach, a tak se stranili veškerému dění ve Strážnici.

Rozhovor byl uskutečněn 23. března 2013

5.1.2. Rozhovor s Bedřichem Tomášem

Tento rozhovor byl ze všech nejpříjemnější, a nejvíce protkaný osobními historkami a zkušenostmi samotného pana Tomáše, zvaného jeho známými, Bibin. Byl ve velmi úzkém kontaktu s židovským obyvatelstvem. Nejenže měl židovské spolužáky, ale také blízké přátele. Rozhovor se odehrával u Tomášových doma, za občasného přizvukování manželky, paní Věry Tomášové. Se svou paní letos oslaví 62 výročí svatby. A nebyl to ani tak rozhovor, jako spíše povídání. Pan Tomáš navštěvoval obecnou školu ve Strážnici, a poté studoval na obchodnické škole ve Skalici na Slovensku. Celý život se živil vinařstvím. Jeho rodiče vlastnili velký sklad piva a velkoobchod s pivem a navíc nejen jeho rodiče, ale i prarodiče, vlastnili hostinec Černý orel ve Strážnici.

Vzpomíná na 15. března 1939, kdy se naše země stala okupovaným územím Německa, a kdy se konala právě v Černém orlu schůze. Sešli se tam nespokojení lidé, lidé bez práce a komunisté. Pronášeli se projevy proti republice a radovali se, že Němci přišli, a hromadně souhlasili s okupací. Pan Tomáš to s přáteli, jako 19 - letí kluci poslouchali z pod okna. Celkově ale uznal, že Strážničané byli proti okupaci a se Židy nikdo neměl problém. Brali je jako nedílnou součást města. On sám mezi nimi měl spousty přátel a spolužáků. Byli to podle něj lidé slušní, pracovití a stýkali se i s nežidovským obyvatelstvem.

Vypráví o tom, jak postupně byla omezována práva Židů, jak i jeho židovští spolužaci museli nosit Davidovu hvězdu. Postupně zavíraly obchody, a nebo do nich byla nasazena tzv. věrná ruka. To byl Strážničan, který obchod provozoval místo původního židovského obchodníka dál. Židům bylo postupně zakazováno účastnit se strážnických akcí, nemohli do hostinců, ani do potravin mimo své ghetto. Dokonce jim ještě těsně před válkou, v srpnu 1939 byla zrušena jejich spolková místnost, tzv. Kasino, a byla zde slavnostně otevřena německá škola pro děti místních Němců.

Co se týkalo Němců ve Strážnici, pan Tomáš vzpomínal, že tu sídlilo pohraniční komando. To zabralo dům na předměstí, kde původně bydlela židovská rodina Mandlerova. A dále bezpečnostní služba, takové malé gestapo. To zabralo vilu v Radějovské ulici a tam provádělo výslechy. Původními majiteli byla rodina Otčenáškova. Jinak vojáci dle pana Tomáška splynuli s obyvatelstvem. A nebyli to ani všichni Němci. Mezi nimi působil i jeden vídeňský voják, jménem Černý, který nebyl nacist. Vzpomíná také na tři německé vojáky, kteří dokonce uměli česky. Sami němečtí vojáci říkávali, že mezi Čechy je spousta špatných, kteří zrazují vlastní zemi.

Strážničané se s vojskem podle pana Tomáše sžili. Jen pár se jich bouřilo a spolupracovalo s odbojem. Ti na to bohužel také doplatili. Např. Skácel. Ty odvlekli a popravili, nebo uvěznili. Stejně tak nemělo štěstí romské obyvatelstvo.

Jedna významná vzpomínka se váže na německého vojáka jménem Zigert, který ve Strážnici působil od prvního do posledního dne okupace města. Den před osvobozením Strážnice ruskými a rumunskými vojsky (Strážnice byla osvobozena 13. dubna 1945 v pátek), jezdil na motorce po Strážnici tento Zigert. Ze zlosti, že Německo válku prohrálo, střílel do lidí. Naštěstí nikoho nezranil. V ten čas zrovna hořela Bzenecká ulice, a pan Tomáš se svým švagrem, jelikož bydleli na kopci nad Bzeneckou ulicí, se tam utíkali podívat. Kolem nich zrovna projízděl rozčilený Zigert na motorce a vpálil po nich. Naštěstí se stihli ukrýt a kulka je minula.

Když přisla otázka na odvoz židů, pan Tomáš se velmi rozpovídal. Vzpomínal na ten den, kdy se všichni Židé museli sdružit na nádraží. Spousta lidí se s nimi přišla rozloučit. Sám pan Tomáš tam měl 3 spolužačky a spoustu známých. Pan Tomáš povídal, že ten den svítilo sluníčko, ale ta nálada byla tak depresivní a smutná, že když Židé nastupovali do vlaku – „prasečáku“, nikdo nepromluvil ani slova. Židé neprojevili

žádnou emoci. Jen odevzdaně přijali to, že už se možná domů nevrátí. Nikdo nevěděl, co je čeká. Panu Tomášovi bylo ten rok 22 let.

Vyprávěl také, jak se po válce vrátili někteří zpět do Strážnice. Povídal, že všechny velmi překvapilo, že se vrátili staré manželské páry. Reissovi a Rebenwulzerovi, zvaní Beringovi. Nikdo nečekal, že se vrátí lidé tak pokročilého věku. Manželé Reissovi měli oba přes 80 let. Sám pan Reiss, když se navrátili do Strážnice, napsal panu Tomášovi zprávu o svém návratu. Ta zpráva zněla: "Milý Bibinku, jsem zase ve Strážnici a prosím Tě, abys mě navštívil, Tvůj věrný přítel Isidor Reiss". Velmi mě překvapilo, jak si to pan Tomáš pamatuje, zavolal dokonce svou ženu, aby to potvrdila, že to tak opravdu bylo. A jeho paní zopakovala přesně to, jak to nadiktoval pan Tomáš.

Jako další se vrátil Oskar Weisman, jediný Žid ve Strážnici, který se živil jako dělník.

Dále se také vrátily jeho spolužačky z dětství. Alice Zajíčková. Ta se po válce vdala za uherskobrodského žida Rosenfelda. S panem Tomášem udržovala přátelské vztahy. Ruth Felixová, ta se vdala za Žida Raisefelda z Hrubé Vrbky, a po únoru roku 1948 emigrovali do Rakouska. Jako poslední spolužačka se vrátila Olga Schönová. Ta po válce emigrovala do Austrálie, kde se provdala.

Rozhovor byl uskutečněn 11. září 2012.

5.1.3. Rozhovor s Marií Trunečkovou

Rozhovor s Marií Trunečkovou, rozenou Adamcovou, byl uspěchaný a velmi náročný. Probíhal na neutrální půdě, mimo její domov. Paní Trunečková se narodila roku 1940. Ve svých 12 letech, tedy v roce 1952, začala sloužit u manželů Reissových, kteří se navráteli z koncentračního tábora Osvětim. Sloužila v této rodině až do roku 1955. Vzpomíná, jak se jim starala o veškerou domácnost, krmila zvířectvo, žehlila, prala a starala se jim o osobní hygienu. Manželé Reissovi měli čtyři děti. Dva synové před válkou emigrovali do Anglie a dvě dcery zahynuly v koncentračním táboře. Byli tedy na stáří bez dětí. Isidor Reiss před válkou pracoval jako písář u věhlasného Strážnického advokáta Judr. Roubíčka.

Paní Trunečková vzpomíná, jak bylo pro ni velmi náročné, jako pro dvanáctiletou dívku, dodržovat všechny židovské zásady, a pravidla. Rodina Reissova měla dlouhou historii a před válkou to byla rodina velmi vážená, jelikož vlastnila štěrkovnu a pískovnu

a později také pilu. Byli velmi ortodoxní. Paní Reissová byla velmi přísná, nutila paní Trunečkovou, aby všechno bylo správně připraveno, hlavně pokrmy aby byly košér a aby se správně dodržovaly svátky a zvyky.

Každou neděli sedávali před domem na lavičce a užívali si sluníčka. Bydleli v Německé ulici, ve které stojí katolický kostel Nanebevzetí Panny Marie, odkud odcházeli věřící ze mše svaté. A malé děti je vždy vehementně, téměř až přehnaně zdralivily. Věděly, že to jsou Židé, a byla to pro ně jakýsi druh atrakce a zábavy. Manželé Reissovi byli pohřbeni na židovském hřbitově ve Strážnici. Byly to poslední pohřby, které se zde uskutečnily.

Rozhovor byl uskutečněn 23. března 2013

5.2. Příběh

Ráda bych zde zmínila historku nejmenovaného Strážničana. Je založena na reálném zážitku, ale je možné, že čas ji poupravil. Jak víme, po druhé světové válce byla budova synagogy využívána jako sklad firmy TON. Lidé, kteří si jezdili pro nábytek a materiál, si jej vyzvedávala často přímo v synagoze. S nejmenovaným vedoucím firmy, který měl synagogu pronajatou jako sklad, měl uzavřít obchod bohatý rakouský podnikatel. Když přijel, řekli mu adresu, kam si má pro kupovaný materiál přijet. On přijel a uviděl synagogu, které na něj čekal majitel, aby mu předal zboží. Když otevřel templ a rakouský obchodník to uviděl, neuvěřitelně se rozzlobil, obořil se na majitele firmy, že něco takového nepřichází v úvahu, a že obchod ruší. Ten významný rakouský podnikatel, byl totiž židovského vyznání, a když uviděl, k čemu se využívá synagoga a v jakém je stavu, tak ho to nanejvýš urazilo. A zajisté se není čemu divit.

6. Závěr

Závěrem mé práce se chci zamyslet nad tím, co vůbec Židé pro Strážnici znamenali. Někdo by si mohl říct, že to byly jen obyčejné rodiny, žijící na území malého města, že měly pouze jiné vyznání, a lišily se svými zvyky. Jenže Židé pro Strážnici znamenali (a můžeme říct, že stále znamenají) mnohem víc. Nebýt jich, neměla by Strážnice tak krásnou součást města, jako je původní židovské ghetto se synagogou a hřbitovem. Nemuseli by se strážničtí křesťané naučit toleranci v soužití s jiným vyznáním. Kdyby ve Strážnici nežili Židé, nerozvinulo by se spousta pracovních odvětví, jako např. pivovarnictví nebo štěrkovnictví. I Židé twořili kulturu města. I díky jim, máme Strážnici takovou, jakou ji známe dnes.

Snad žádný národ nebyl v historii taklik zkoušený jako ten židovský. Byli vyháněni ze svých domovů, nuceni opustit své rodiny a odcházet do cizích krajů, aby založili nové životy.

Ve Strážnici se židovské obyvatelstvo usadilo v počátcích samotné historie města. Židé byli tedy bráni jako jeho nedílná součást. Až do osudného roku 1941, kdy byli nuceni opustit své domovy navždy.

Cílem této práce bylo shrnout co nejvíce informací o strážnických Židech, které je možno nalézt v různých publikacích a pramenech. A nejen to. Také obohatit sebe a své okolí o zajímavé poznatky, které se s obtížemi shánějí.

Bohužel, velkou nevýhodou mého výzkumu bylo to, že židovské matriky, kroniky a evidenční knihy, jsou neúplné a často velmi poškozené. Mnohé se vůbec nedochovaly. Většina je navíc psaná v německém jazyce, proto tato část výzkumu pro mě byla velmi náročná.

Podstatnou část mé práce vychází ze zpracování knih a článků, které pojednávají o židovství obecně. O strážnických Židech je pramenů poskrovnu, ale i přesto jsem měla z čeho vybírat.

Základním podnětem mé práce byla touha po poznání části historie mého rodného města, o které se člověk téměř nemá šanci dozvědět více, než pár základních informací. A přenést tuto touhu i dál. To, co jsem se dozvěděla, mě více než obohatilo. Troufám si říct, že více rozumím utváření dějin města Strážnice. A není na škodu, když člověk zná historii města, ve kterém žije.

Práce je psána na podkladě historie města Strážnice. Čtenář se postupně dovídá nejen o historických souvislostech týkajících se židovského obyvatelstva, utváření židovské obce a udržování zvyků, ale také o soužití s ostatním obyvatelstvem až po poznání památek, které stojí a můžeme je obdivovat dodnes.

Historie židovského obyvatelstva ve Strážnici ve své podstatě není jiná, než v jiném městě či státě. Ale je významná, jako každá jiná tím, že vůbec existovala.

Vypracování této práce pro mne znamenalo mnoho. Nelze sice s určitostí říct, jak probíhal život obce v jejích počátcích, to by nám možná ukázal důsledný archeologický výzkum, ale víme, jak vypadal ve dnech prosperity a svobodného života židů. Dnes se můžeme už jen dohadovat, jak by pokračoval život ve Strážnici, kdyby nedošlo k násilné separaci a likvidaci židovského obyvatelstva, a nemusel by opustit náš kraj.

Z vlastní zkušenosti vím, jak je toto téma opomíjené obyvateli Strážnice. A k tomu, aby se o něm dověděli víc, by mohla sloužit tato práce.

Resumé

Práce se zabývá historií židovského obyvatelstva jihomoravského města Strážnice. Důraz je kláden na významné události, které se uskutečnily na území židovské obce, a ovlivnili dějiny celého města. Každá kapitola obsahuje celkové historické pozadí doby a popisuje dění v centru židovské obce. Důležitou částí této práce jsou rozhovory s pamětníky, kteří zažili poslední léta soužití s jejich židovskými sousedy a kamarády, a také dobové fotografie. Do dnešní doby se nám z původní židovské obce dochovalo několik písemných pramenů a hmotných památek.

Resume

Work addresses history of Jewish inhabitants of a southmoravian town of Strážnice. The main attention is payed on important events which have taken place in a Jewish community territory and influenced a history of the whole town. Every chapter contains general historical background and describes happenings in the center of Jewish community. Crucial part of this work are interviews with local witnesses, who have experienced last years of living with their Jewish neighbors and friends. To these days, several written sources and tangible relics from Jewish community were preserved.

Seznam pramenů a literatury

Literatura

Pajer, Jiří a kolektiv: Strážnice. Kapitoly z dějin města. Strážnice 2002.

Pajer, Jiří: V městě a na venkově, fotografie ze Strážnice a okolí. Strážnice 2010.

Pajer, Jiří: Strážničané a přespolní. Strážnice 2011

Pěkný, Tomáš: Historie Židů v Čechách a na Moravě, Sefer, Praha 1993.

Skácel, Jan: Čtení o Strážnici. 2. vyd. Muzejní spolek a Město Strážnice, Strážnice 1999.

Skácel, Jan: Dějiny města Strážnice. Kronika. Strážnice

Klenovský, Jaroslav: Nedochované památky židovské kultury Moravy a Slezska.

Část 3, Synagogy, Brno 2005.

Židé a Morava: Sborník z konferencí konaných v Muzeu Kroměřížska, Kroměříž 1998, 1999, 2000, 2001.

Jižní Morava. Vlastivědný sborník, r. 34, sv. 37, 1998

Jižní Morava. Vlastivědný sborník, r. 35, sv. 38, 1999

Fiedler, Jiří: : Jewish Sights of Bohemia and Moravia, guide book, Sefer, Praha 1991.

Chrastilová, Jiřina: Devět židovských cest (procházka po památkách čech, moravy a slezská, Paseka, Praha 2008.

Archivní prameny

MZA Brno, fond F 90 velkostatek Strážnice, Parcelní protokol Strážnice 1871 1. – 3. díl, inv. č. 35 – 37.

Národní archiv Praha, fond HBMa Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích, Strážnice, inv. č. 1958 – 1966.

SOkA Hodonín, inventář Archiv města Strážnice II, č. 301.

SOkA Hodonín, inventář Židovská městská obec Strážnice 1850 – 1919, č. 302.

SOkA Hodonín, fond AM–St II, Spojení města s židovskou obcí 1919, inv. č. 368.

SOkA Hodonín, fond AM–St II, Pamětní kniha města Strážnice (J. Skácel) I. díl, inv. č. 82.

SOkA Hodonín, fond Okresní úřad Hodonín, sčítací operáty města Strážnice z roku 1869, inv. č. 1523 – 1525

SOkA Hodonín, fond OÚ-HO sčítací operáty města Strážnice z roku 1880, inv. č. 1578 – 1580.

SOkA Hodonín, fond OÚ-HO sčítací operáty města Strážnice z roku 1890, inv. č. 1639 – 1646.

SOkA Hodonín, fond OÚ-HO sčítací operáty města Strážnice z roku 1900, inv. č. 1712 – 1719.

SOkA Hodonín, fond OÚ-HO sčítací operáty města Strážnice z roku 1910, inv. č. 1819 – 1827.

SOkA Hodonín, fond Židovská městská obec Strážnice, zápis ze schůzí obecního výboru 1887 – 1919, inv. č. 1.

SOkA Hodonín, ŽMO-St, Matriky příslušníků obce 19. století, inv. č. 2.

SOkA Hodonín, ŽMO-St, Matriky příslušníků obce 1905, inv. č. 3.

SOkA Hodonín, fond Německá židovská škola, školní matriky 1871 – 1919, inv. č. 4 – 14.

Fotografická příloha

1. Pohled na Strážnici 1931
2. Strážnice 2012
3. Matějská pouť před klášterním kostelem 1930
4. Kostel Nanebevzetí Panny Marie 2011
5. Kozí plácek 1932
6. Bývalá panská hospoda a kovárna Na Grůzce 1931
7. Pohled na část města z nové měšťanské školy 1913
8. Výstava plemenného dobytka ve Starém městě 1910
9. Hraběnka a hrabě Magnisovi s dětmi 1941
10. Archivář Leopold Nopp 1931
11. Vstupní budova synagogy 1943
12. Synagoga 1934
13. Synagoga 2013
14. Židovský hřbitov 1935
15. Židovský hřbitov 2013
16. Rituální lázeň 1943
17. Rituální lázeň 2013
18. Dům rabína 1943
19. Židovská ulice 1925
20. Židovská ulice, dnešní Bzenecká 2013
21. Židovský řezník Vítězslav Kornfeld s pomocníky 1928
22. Koloniál Karla Schöna
23. Štěrkovna a pískovna L. Reisse 1932
24. Rodina Koenigstienova 1890
25. Školní děti s učitelem Hermannem Sternem a rabínem Adolphem Friedmanem 1903
26. Školní slavnost květin kolem roku 1910
27. Školní třída s učitelem Samuelem Binderem 1900
28. Děvčata při slavení svátku Purim 1919

- 29. Odznak pohraniční stráže nacistů ve Strážnici
- 30. Okupační vojsko na náměstí 16. 3. 1939
- 31. Vítězná V na zdech
- 32. Zdevastovaná synagoga 1942
- 33. Interiér synagogy ve vlastnictví firmy TON
- 34. Ustupující maďarské vojsko
- 35. Rumuni 1945
- 36. Tryzna na náměstí k uctění památky obětem 2. Světové války 1. 7. 1945
- 37. Vstupenka na slavnostní otevření synagogy 2008

Obr. 1. Pohled na Strážnice 1931

Obr. 2. Strážnice 2013

Obr. 3. Matějská pouť před klášterním kostelem 1930

Obr. 4. Kostel Nanebevzetí Panny Marie 2011

Obr. 5. Kozí plácek 1932

Obr. 6. Bývalá panská hospoda a kovárna Na Grůsce 1931

Obr. 7. Pohled na část města z nové měšťanské školy 1913

Obr. 8. Výstava plemenného dobytka ve Starém městě 1910

Obr. 9. Hraběnka a hrabě Magnisovi a jejich děti 1941

Obr. 10. Archivář Leopold Nopp 1931

Obr. 11. Vstupní budova synagogy 1943

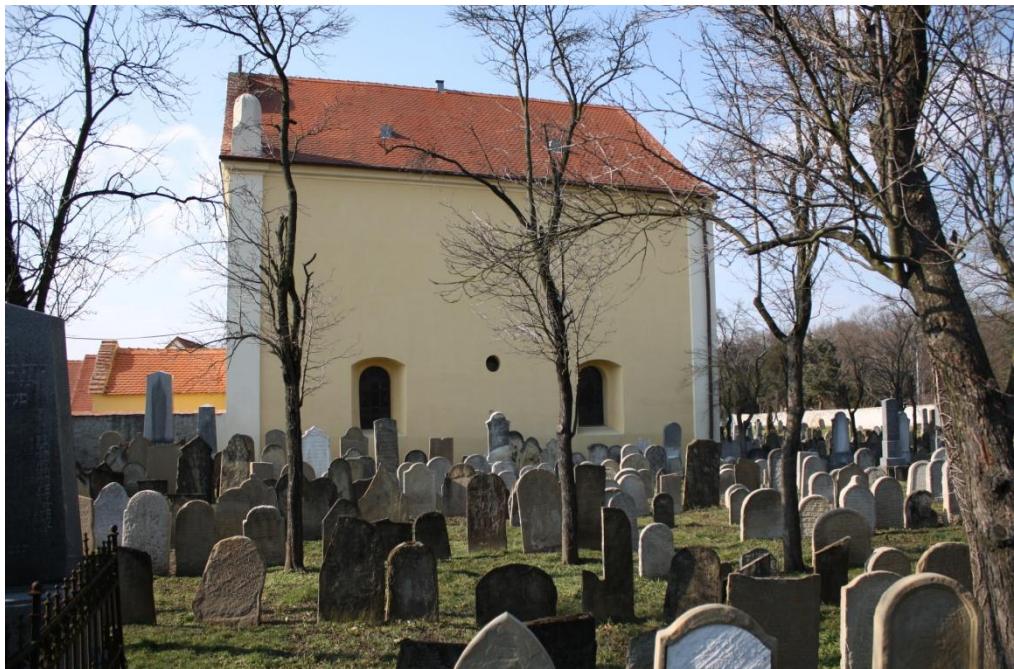
Obr. 12. Synagoga 1934

Obr. 13. Synagoga 2013

Obr. 14. Židovský hřbitov 1935

Obr. 15. Židovský hřbitov 2013

Obr. 16. Rituální lázeň 1943

Obr. 17. Rituální lázeň 2013

Obr. 18. Dům rabína 1943

Obr. 19. Židovská ulice 1925

Obr. 20. Židovská ulice, dnešní ulice Bzenecká 2013

Obr. 21. Židovský řezník Vítězslav Kornfeld s pomocníky 1928

Obr. 22. Koloniál Karla Schöna 1932

Obr. 23. Štěrkovna a pískovna Leopolda Reisse 1932

Obr. 24. Židovská rodina Koenigstienova 1890

Obr. 25. Školní děti s učitelem Hermannem Sternem a rabínem Adolfovem Friedemannem
1903

Obr. 26. Školní slavnost květin, kolem 1910

Obr. 27. Školní třída s učitelem Samuelem Bindерem, kolem 1900

Obr. 28. Židovská děvčata při slavení svátku Purim 1914

Obr. 29. Odznak pohraniční stráže nacistů ve Strážnici

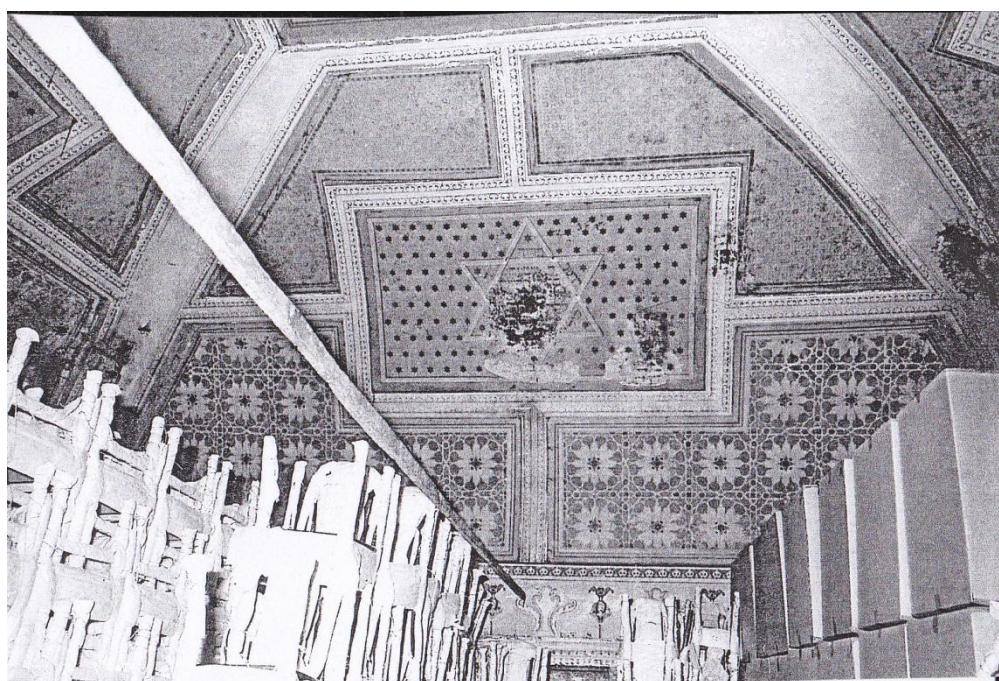
Obr. 30. Okupační vojsko na náměstí 16. 3. 1939

Obr. 31. Vítězná „V“ na zdech domu

Obr. 32. Zdevastovaná synagoga 1942

Obr. 33. Interiér synagogy ve vlastnictví firmy TON

Obr. 34. Rumuni 1945

Obr. 35. Ustupující maďarské vojsko 1945

Obr. 36. Tryzna na náměstí k uctění památky obětem 2. Světové války 1. 7. 1945

Obr. 37. Vstupenka na slavnostní otevření synagogy 2008